

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Geografie
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Geografie a historie se zaměřením na vzdělávání
(kombinace)

KULTURNĚ HISTORICKÉ DĚDICTVÍ
ČESKÉHO RÁJE
CULTURAL – HISTORICAL HERITAGE
OF BOHEMIAN PARADISE

Bakalářská práce: 10–FP–KGE–05

Autor:
Lenka ŠVEHLOVÁ

Podpis:

Adresa:
Libštát 157
512 03, Libštát

Vedoucí práce: Doc. RNDr. Alois HYNEK, CSc.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
79	0	64	3	64	0

V Liberci dne: 19. 04. 2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra geografie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát):   Lenka Švehlová

adresa: Libštát 157, 512 03

studijní obor (kombinace):   Geografie + historie se zaměřením na vzdělávání

Název BP: KULTURNĚ HISTORICKÉ DĚDICTVÍ ČESKÉHO RÁJE

Název BP v angličtině: CULTURAL - HISTORICAL HERITAGE
OF BOHEMIAN PARADISE

Vedoucí práce: Doc. RNDr. Alois HYNEK, CSc.

Konzultant:

Termín odevzdání: květen 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 26. 04. 2009

---

děkan

---

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): _____

Datum: _____

Podpis: _____

Název BP:	KULTURNĚ HISTORICKÉ DĚDICTVÍ ČESKÉHO RÁJE
Vedoucí práce:	Doc. RNDr. Alois HYNEK, CSc.
Cíl:	Vytvořit přehled a hodnocení kulturně historických památek Českého ráje, zejména se zaměřením na opomíjené dědictví jako jsou technické památky, lidová, ale i moderní architektura, okrajově i jiné kulturní památky, v závěru vytvořit návrh poznávací trasy využívající toto dědictví.
Požadavky:	Zaměření na technické památky, lidovou a moderní architekturu. Dokumentování nejen současných technických památek, ale i památek, které již zanikly nebo jsou ohroženy zánikem / devastací. Dokumentovat pozitivní i negativní příklady stavu a využití kulturně historického dědictví území.
Metody:	Prostudování geografických, historických a jiných pramenů a tištěných publikací o území Českého ráje. Terénní průzkum, vlastní dokumentace. Konzultace s místními znalci a zástupci veřejné správy území.
Literatura:	Český ráj: lidová architektura, Turnov 2004. DAVID, P.: Český ráj - Jičínsko, Praha 1993, ISBN 80-901866-9-6. DAVID, P.: Český ráj - Turnovsko, Praha 1999, ISBN 80-86050-38-6. ŠALDA, F.: Český ráj. III. díl, Maloskalsko, Železnobrodsko, Semilsko, Praha 1956. SCHEYBALOVÁ, J., KARPAŠ, R.: Český ráj na starých diapozitivech, Turnov 2007, ISBN 978-80-903033-8-6. TŮMA, J., KNAP, J.: Zlatá stezka Českého ráje: putování po přírodních krásách a historických zajímavostech, Praha 2007, ISBN 978-80-903952-0-6. TUREK, J.: Český ráj: 31 tipů, kam na výlet, Praha 2007, ISBN 978-80-247-2022-7. WALDHAUSER, J.: Český ráj očima archeologie: 300 tajemných míst a jejich příběhy, Liberec 2006, ISBN 80-86660-15-X.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce.

V Liberci dne: 19. 04. 2010

Lenka ŠVEHLOVÁ

Poděkování

Díky všem, kteří mi ochotně poskytli informace a pomáhali při jejich získávání. Děkuji panu Doc. RNDr. Aloisi Hynkovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a připomínky. Ráda bych bakalářskou práci věnovala jako vzpomínku na pana RNDr. Václava Poštolku, Ph.D..

KULTURNĚ HISTORICKÉ DĚDICTVÍ ČESKÉHO RÁJE

Anotace

Bakalářská práce se věnuje převážně architektonicky zajímavým a méně známým objektům v Českém ráji. Autorka se snaží podat přehled technických památek a staveb lidové a moderní architektury, v závěru pak navrhnout poznávací trasy pro turisty. Práce je rozdělena do ucelených kapitol věnujících se již zmíněným druhům památek a poznávacím trasám. Zpracované informace byly získány z odborné literatury, z osobního terénního výzkumu a z údajů poskytnutých institucemi: Národní památkový ústav v Liberci, Státní okresní archiv Semily a Jičín. Bakalářská práce by měla být přínosem a lákadlem pro ty, již rádi navštěvují jiné druhy památek, než jsou honosné zámky a staré hrady. A mohla by být motivací pro zvýšení péče o historické objekty a památky.

Český ráj – technické památky – lidová architektura – moderní architektura

CULTURAL - HISTORICAL HERITAGE OF BOHEMIAN PARADISE

Summary

This bachelor work is focussed on architectonically interesting and not very known monuments located in so called Bohemian Paradise. Author has made a survey of technical landmarks, traditional buildings and modern architecture. Tourist travel routes are mentioned at the end of work. The bachelor work is divided into comprehensive chapters focused on mentioned kinds of monuments and tourist routes. Reference information was obtained from technical literature, own landscape survey, State institutions: National institute of monuments in Liberec, State District Archive in Semily and Jičín. This work could be interesting for tourists preferring other kind of landmark and old castles. It could motivate for better care about historic property and landmarks.

Bohemian Paradise – technical landmarks – traditional architecture – modern architecture

DAS KULTURHISTORISCHE ERBE DES BÖHMISCHEN PARADIES

Zusammenfassung

Die vorliegende Bakkalararbeit widmet sich vorwiegend den architektonisch interessanten und weniger bekannten Objekten im Böhmisches Paradies. Die Autorin bemüht sich einen Übersicht der Technischen Denkmäler und Bauten der Volks- und modernen Architektur zu erstatten, zum Schluss dann die Erkennungswege für die Touristen vorzuschlagen. Die Arbeit ist in geschlossene Kapitel eingeteilt, die sich den schon obenerwähnten Sorben der Denkmäler und der Erkennungswege widmen. Die verarbeiteten Auskünfte wurden erworben aus der Fachliteratur, aus den persönlichen Terrainforschungen und aus den Angaben der Institutionen: Nationaldenkmäleranstalt in Liberec, Staatsbereicharchiv Semily und Jičín. Die Bakkalararbeit sollte eine Bereicherung und auch ein Lockmittel für die Touristen bedenken, die gern andere Sorten von Denkmälern besuchen, als die prächtigen Schlösser und alte Burgen. Und sie könnte auch eine Aufforderung zur Erhöhung der Sorge um die historischen Objekte und Denkmäler sein.

Böhmisches Paradies – die Technischen Denkmäler – die Volksarchitektur – die moderne Architektur

OBSAH:

1 Úvod	12
1.1 Cíl práce a metody zpracování.....	12
1.2 Rešerše literatury.....	13
2 Základní informace o Českém ráji	14
2.1 Vymezení území	14
2.2 Geologie.....	15
2.3 Geomorfologie	17
2.4 Vodstvo.....	18
2.5 Podnebí	20
2.6 Flora a fauna	21
2.7 Ochrana přírody	22
2.8 Historie	23
3 Technické památky v Českém ráji.....	25
3.1 Rozhledny	25
3.1.1 Kozákov	26
3.1.2 Dubecko	26
3.1.3 Čerovka	27
3.1.4 Valdická brána	27
3.1.5 Kopanina	28
3.1.6 Tábor	28
3.1.7 Mnichovo Hradiště – zaniklá stavba.....	29
3.1.8 Alainova věž – ohrožená stavba	29
3.2 Mosty	30
3.2.1 Dřevěný věšadlový most přes Jizeru.....	31
3.2.2 Most v Peřimově	31
3.2.3 Železniční most u Sychrova	32
3.2.4 Mosty v Mnichově Hradišti.....	32
3.2.5 Silniční most v Libštátě.....	33
3.2.6 Hradní a zámecké mosty	33
3.2.7 Další významné mosty	34
3.3 Mlýny	34
3.3.1 Roztocký mlýn.....	35

3.3.2 Roubený mlýn v Bradlecké Lhotě	36
3.3.3 Nebákovský mlýn	36
3.3.4 Mlýn v Košťálově – ohrožená památka	37
3.3.5 Ostatní mlýny	37
3.3.6 Zaniklé mlýny	38
3.4 Ostatní technické památky	38
3.4.1 Hydroelektrárna v Podspálově	38
3.4.2 Vodojemy	39
4 Lidová architektura v Českém ráji	41
4.1 Základní informace o lidové architektuře	41
4.2 Statky	42
4.2.1 Dlaskův statek	42
4.2.2 Boučkův statek	43
4.2.3 Kopicův statek	44
4.2.4 Ostatní statky	44
4.3 Vesnické památkové rezervace	45
4.3.1 Vesec u Sobotky	45
4.3.2 Karlov	46
4.3.3 Trávníky, Běliště	46
4.4 Další významné památky lidové architektury	47
4.5 Zvonice	48
4.5.1 Obrácené zvony v Rovensku pod Troskami	49
4.5.2 Škodějov	50
4.5.3 Zvonice v Lomnici nad Popelkou	50
4.5.4 Zvonice v Železném Brodě	51
4.5.5 Ostatní zvonice	51
5 Moderní a průmyslová architektura v Českém ráji	53
5.1 Moderní architektura	53
5.2 Průmyslová architektura	54
5.2.1 Základní informace	54
5.2.2 Významné továrny	56
5.2.3 Pivovary	57
6 Poznávací trasy po Českém ráji	61

6.1 Trasa pro turisty	61
6.2 Trasa pro cykloturisty.....	65
6.3 Trasa pro motoristy	68
7 Závěr	72
Seznam literatury	73
Seznam obrázků	77
Seznam tabulek.....	79

Seznam použitých zkratek a symbolů

'	minuta
%	procento
°	stupeň
°C	stupeň Celsia
AOPK	Agentura ochrany přírody a krajiny
a. s.	akciová společnost
ArcGIS	program firmy ESRI pro tvorbu map a jiných gisových výstupů
cca	přibližně (latinsky cirka)
cm	centimetr
čp.	číslo popisné
ČVUT	České vysoké učení technické
ed.	editor
CHKO	chráněná krajinná oblast
km	kilometr
km ²	kilometr čtvereční
kol.	kolektiv
l.s ⁻¹ km ⁻²	litr za sekundu na kilometr čtvereční
m	metr
mm	milimetr
n. p.	národní podnik
např.	například
NPÚ	Národní památkový ústav
Obr.	obrázek
q	metrický cent
sv.	svatý
Tab.	tabulka
tzv.	tak zvaný
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VČE	Východočeské elektrárny
viz	lze vidět (latinsky videre licet)

1 ÚVOD

1.1 Cíl práce a metody zpracování

Český ráj je významnou turistickou oblastí založenou na atraktivitě prostředí. Všeobecně se navštěvují historické památky a přírodní zajímavosti typické pro zdejší území. V regionu Českého ráje se ovšem najde i mnoho méně známých objektů z lidové i moderní architektury a technických památek, právě jejich zviditelnění je cílem bakalářské práce. Úkolem bude připomenout čtenáři opomíjené kulturně historické dědictví, aby nezůstávalo předmětem zájmu jen u odborníků, ale stalo se i oblíbeným cílem turistů. Nejedná se ovšem o zcela kompletní výčet všech opomíjených památek, popisovány budou architektonicky významné stavby, o kterých se zjistí dostatek odborných informací. Text by měl ještě upozornit na problematiku chátrajících a devastovaných památek, aby příslušné instituce mohly zajistit konkrétní kroky na jejich záchranu. Celá práce se rozdělí do několika kapitol, první kapitola bude popisovat základní informace o turistickém regionu Český ráj. V dalších částech se zdokumentují unikátní technické památky, stavby lidové a moderní architektury. V závěrečné části dojde k navržení poznávacích tras po uvedených netradičních památkách.

Snahou bakalářské práce je věnovat se historii vzniku staveb, samotným objektům z hlediska stavebního - popisu staveb, použitým materiálům, architektonickým prvkům. Zvýraznit jména lidí, jež se o vybudování a chod památek zasloužili. U památek funkčních přiblížit jejich využití, zhodnotit současný stav objektů a upozornit na problémy s jejich zachováním pro další generace.

Pro vypracování bakalářské práce byla prostudována potřebná data především z odborné literatury týkající se Českého ráje a jeho památek. Využilo se také internetových zdrojů, map a informací získaných přímo v terénu na místě daného objektu při konzultaci s jeho majiteli či průvodci. Pro doplnění a rozšíření zdrojů byly navštíveny archivy v Semilech a v Jičíně a Národní památkový ústav v Liberci. K vytvoření textové části se použil program Microsoft Word, při tvorbě map program ArcGIS 9.3, k pořízení fotografií došlo digitálním fotoaparátem OLYMPUS.

1.2 Rešerše literatury

Ke zpracování bakalářské práce se použilo odborné literatury týkající se Českého ráje, publikací zaměřených na památky, internetových zdrojů, informací od různých znalců a institucí. Pro geografické informace o Českém ráji byla vybrána data z práce Demka a Mackovčina (2006) o geomorfologickém členění, pro biogeografickou charakteristiku pak dílo M. Culka a kol. (2005). Z publikací Vlčka (1984) a z knihy *Hydrologické poměry Československé socialistické republiky* (KOLEKTIV, 1970) se zjistily údaje o hydrologických poměrech. Dále se pracovalo s mapovými díly od Quitta a kol. (1971) *Klimatické oblasti ČSR 1 : 500 000*, s turistickou mapou Českého ráje 1 : 50 000 a s mapou *Chráněná území přírody 1 : 515 000* od AOPK. K dispozici bylo též několik turistických průvodců o Českém ráji například od M. Střidy a M. Novákové (2002) či Davida a Soukupa (2003). Mapy pro vymezení turistického regionu Český ráj a základní informace o něm poskytlo Sdružení Český ráj.

Zdroj pro informace o památkových objektech nabídly tištěné publikace, ale i propagační materiály (letáky), rozhovory s místními znalci a návštěva Národního památkového ústavu v Liberci. Data o technických památkách se zjistila v knize *Industriál Libereckého kraje* či v díle *Mosty České republiky a Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Poznatky o lidové architektuře v Českém ráji poskytly knihy od pánů Davida a Soukupa a návštěva památkového ústavu. Základní poznatky o zvonicích Českého ráje byly nalezeny v publikaci od Karla Kuči. Tištěné publikace a informace od znalců pak doplnily internetové zdroje, z nichž nejdůležitější byly Oficiální stránky turistického regionu Český ráj.

2 ZÁKLADNÍ INFORMACE O ČESKÉM RÁJI

2.1 Vymezení území

Území Českého ráje patří mezi nejvíce turisticky navštěvovaná místa v naší republice. Podle informací od Sdružení Český ráj, Střídý a Novákové (2002), Davida a Soukupa (2003), <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/1511/> se nachází na zeměpisných souřadnicích 50°19' - 50°31' severní šířky a 14°58' - 15°19' východní délky. I když má tato oblast celkem nenápadnou rozlohu, skýtá mnoho předností. Patří k nim její pestrý krajinný reliéf s mnoha přírodními krásami, archeologické, historické a kulturní památky. Turistický region Český ráj se nachází v podhůří Krkonoš a rozkládá se na území tří krajů - Libereckého, Královehradeckého a Středočeského. Dle vymezení České centrály cestovního ruchu je jedním z 16 oficiálních turistických regionů České republiky, jeho rozloha činí přibližně 1 400 km².

Obr. 1: Turistické regiony České republiky (Zdroj: Poskytnuto Sdružením Český ráj)

Neoficiální název Český ráj dostalo území až v osmdesátých letech 19. století v roce 1870, kdy návštěvníci vodoléčebných lázní v Sedmihorkách, hlavně představitelé českého kulturního a společenského života, byli natolik nadšeni půvabem zdejší krajiny, že

jí nazvali Český ráj. Původně se takto nazývala menší oblast jen okolo Hrubé Skály, Trosek a Kozákova, která se postupně rozšířila do současné podoby.

Pod názvem Český ráj si někdo může představit chráněnou krajinnou oblast Český ráj, jiný geopark UNESCO Český ráj či Turistický region Český ráj. Pro bakalářskou práci byl vybrán Turistický region Český ráj a jeho hranice jsou vymezeny podle Sdružení Český ráj. Hranice turistického regionu se nedávno částečně rozšířily a tvoří spojnice mezi obcemi Pěnčín, Železný Brod, Jesenný, Háje nad Jizerou, Košťálov, Libštát, Nová Paka, Lužany, Slatiny, Židovice, Kopidlno, Dětenice, Lhotky, Mladá Boleslav, Bítouchov, Mukařov, Strážiště, Kobyly, Sychrov, Hodkovice nad Mohelkou, Frýdštejn, Malá Skála a zpět Pěnčín. Z toho vyplývá, že do Českého ráje patří oblasti okolo významných měst, jako je Jičín, Sobotka, Mladá Boleslav, Mnichovo Hradiště, Turnov, Železný Brod, Semily, Rovensko pod Troskami, Lomnice nad Popelkou a Nová Paka.

Obr. 2: Hranice Turistického regionu Český ráj (Zdroj: Poskytnuto Sdružením Český ráj)

2.2 Geologie

Podle Zieglera (1999), Davida a Soukupa (2003) – zdroj z druhé ruky, Maršálkové a Wagnera (1957) prošla geologická stavba Českého ráje dlouhým vývojem, jehož počátek

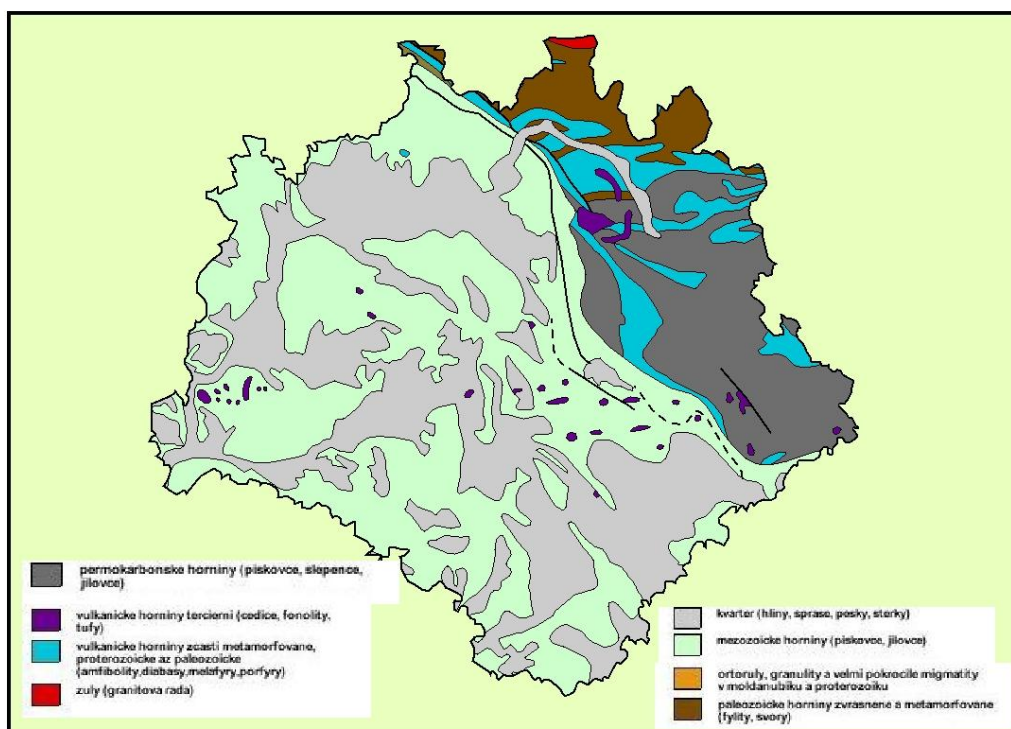
se uvádí zhruba do období mladších starohor, kdy byla celá oblast zaplavena mořem. V průběhu stovek milionů let moře ustupovalo a opět území zaplavilo. Z usazenin břidlice a slepence vznikaly oblasti vápence a dolomitu například Bozkovské dolomitové jeskyně. Na konci prvohor, poklesem moře a vyzvednutím zemské kůry, se vytvořila na území regionu Český ráj veliká pánev. Dále docházelo k usazování sedimentů, zanášení padlých kmenů horninami. V okolí Lomnice nad Popelkou a Tábora se objevila ložiska černého uhlí. Podél tektonických zlomů vyvstaly sopky, které chrlily melafyrovou lávu. Ta na povrchu ztuhla a dala základ sopečným vrchům jako Tábor a Kozákov. Horká láva pomohla i výskytu vykrystalizovaných nerostů - polodrahokamů, jež jsou typické pro oblast Českého ráje.

Ve druhohorách došlo opět k zaplavení oblasti teplým křídovým mořem, z usazenin písku a jeho zpevnění postupně vznikaly kvádrové pískovce, ty daly základ pro charakteristická skalní města v prostoru Prachovska, Mužského, Hruboskalska, Turnovska a Maloskalska. Při horotvorných pochodech se vytvořila poruchová linie, tzv. lužický zlom, podél něho se vyzvedla krajina na severu a jižní část poklesla. Křídová tabule se rozpadla na několik ker.

Ve třetihorách horotvorné pochody pokračovaly, větrné a dešťové eroze dotvářely podobu skalních bloků. Sopečná činnost neustala, horká láva vypálila a nadzdvihla okolní sedimenty. Pevné sopečné horniny se staly základem kopců Kumburk, Bradlec, Veliš a Mužský. Dominantou kraje jsou Trosky, které získaly svůj typický tvar, když se melafyrová láva pod povrchem rozdvojila na dva sopouchy, později obnažené odplavením hornin. Současný ráz krajiny se utvářel ve čtvrtohorách. V nich proběhlo střídání ledových a meziledových dob, větrná a říční eroze modelovala skalní útvary. Na modelaci terénu se podílela významně se měnící řečiště toků. V současné době stále přetrvává zvětrávání a odnos hornin. Nové vznikají jen usazováním v rašeliništích a slatiništích nebo srážením vápenců ze silně zmineralizovaných pramenů. Pozůstatkem minulých dob jsou rozsáhlá ložiska štěrkopísků v prostoru Střelče u Turnova.

Obr. 3: Geologická mapa Českého ráje (Zdroj: <http://geoportal.cenia.cz>)

2.3 Geomorfologie

Podle Demka a Mackovčina (2006), www.ceskyraj.ochranaprirody.cz jsou v Českém ráji pestré horopisné poměry, což patří mezi jeden z důvodů tak velké návštěvnosti turistů. Podle povrchových tvarů se zde prolínají vrchoviny, pahorkatiny, kotliny, plošiny i tabule, unikátem jsou pískovcová skalní města. Podle geomorfologického členění spadá Český ráj do provincie České vysočiny, subprovincie České tabule a Krkonoško-jesenické. Nejvyšší nadmořské výšky dosahuje Kozákov 744 m a Tábor 678 m. K významným vrchům se řadí Kopanina 657 m n. m., Ředice 649 m n. m., dále pak nižší, ale výrazné krajinné dominanty Kumburk, Měděnec, Trosky. Nejnižší bod 235 m n. m. má Žehrovka u rybníka Žabakoru.

Kozákovský hřbet tvoří melafyry a permské vyvřeliny, které vystupují nad permokarbonské usazeniny. Od Malé Skály podél lužického zlomu byly vyzdviženy tvrdé cenomanské pískovce, které utvořily Suché skály a Hamštejský hřbet. Prvohorní krystalické břidlice a vyvřeliny budovaly Železnobrodskou vrchovinu. Pohyb kry dal vznik údolí Jizery a Kamenice, kde se vytvořila hluboká úzká údolí a skalnaté kaňony.

Od Jičinské a Turnovské pahorkatiny je oddělena severní část Českého ráje sníženinou Libuňské brázdy, její pokles podél lužického zlomu odděluje Borecké skály.

Jičínskou pahorkatinu tvoří křídové sedimenty, jimiž pronikaly sopečné vyvěřeliny a vznikl Zebín 401 m n. m., součástí Jičínské pahorkatiny je masiv Prachovských skal z měkké pískovcové vrstvy, v nich se nachází i více jak 200 skalních věží s průměrnou nadmořskou výškou 350 - 450 m.

Tab. 1: Geomorfologické jednotky Českého ráje (Zdroj: Demek a Mackovčín, 2006)

Soustava	Podsoustava	Celek
Krkonošsko-jesenická soustava	Krkonošská podsoustava	Krkonošské podhůří
		Ještědsko-kozákovský hřbet
Česká tabule	Východočeská tabule	Východočeská tabule
	Středočeská tabule	Středolabská tabule
		Jizerská tabule
	Severočeská tabule	Jičínská tabule

V okolí Turnova se rozprostírá Turnovská pahorkatina, na severu se rozkládají menší skalní města – Betlémské a Klokočské skály s propastí Postojná, pokračují Besedické skály a Drábovna. Významnou částí je Hruboskalsko a čedičový masiv Trosky, který dominuje širokému okolí. Nejzápadnější část Turnovské pahorkatiny tvoří Příhrazské skály, Drábské světničky, vrch Mužský 464 m n. m.. Celý povrch Českého ráje doplňují kotliny Turnovská, Mnichovohradišťská, Mladoboleslavská, Jičínská a Sobotecká.

Obr. 4: Suché skály (Zdroj: www.cesky-raj.info)

2.4 Vodstvo

Podle Kolektivu (1970), Vlčka (1984), Střídý a Novákové (2002) je oblast Českého ráje protkána mnoha podzemními a povrchovými vodami. Jejich množství závisí především na srážkách. Většina podzemních vod se nachází v údolí Žehrovky a v údolích

horních toků Klenice a Kněžmostky. Nalezneme zde mnoho pramenů podél zlomů, které rozdělují jednotlivé kry. Některé prameny lehce mineralizují např. v Sedmihorkách a umožnily tu vznik lázní. Říční síť se utvářela již v období třetihor, kdy mnoho toků díky kerným pohybům, poklesům a zdvihům povrchu změnily svůj směr vodní sítě. Největší řeka protékající tímto územím se jmenuje Jizera. Pramení v Jizerských horách pod vrchem Smrk. Plocha jejího povodí je 2 193 km² a délka toku 169 km. Celkově ji můžeme zařadit mezi nejvodnatější toky v povodí Labe. Specifický odtok Jizery v Železném Brodě činí 16,47 l.s⁻¹km⁻². Do Českého ráje vstupuje v Semilech a opouští ho mezi Mladou Boleslaví a Mnichovem Hradištěm. Jizera se poté vlévá do Labe. Její tok tvoří křivolaká údolí, místy mají kaňonovitý charakter. Má mnoho přítoků, k nejdůležitějším z nich patří Oleška, Stebenka, Libuňka, Žehrovka, Kněžmostka, Klenice, Kamenice a Mohelka.

Druhý významný tok a základ hydrografické sítě tvoří Žehrovka pramenící v Prachovských skalách. V pořadí třetí nejdůležitější říčkou je Libuňka dlouhá 21 km se specifickým odtokem 7,85 l.s⁻¹km⁻². Protéká CHKO od Libunce až k Pelešanům. V okolí Jičina teče říčka Cidlina se specifickým odtokem 5,53 l.s⁻¹km⁻². Pramení pod vrchem Tábor, území opouští u Milíčevsi a dále pokračuje až do Poděbrad, kde se vlévá do Labe. Její důležité přítoky jsou Ploužnický, Úlibický potok a Javorka. Nejjižnější plochy Českého ráje odvodňuje Mrlina, pramení u Markvartic a Český ráj opouští u Kopidlna.

Jedinou vybudovanou přehradní nádrží v oblasti Českého ráje je Jahodnice u Úbislavic postavená v roce 1964 na Úlibickém potoce. Její rozloha činí 5,1 hektarů, hráz má dlouhou 76 m a vysokou 15 m. V oblasti Českého ráje se najde i mnoho rybníků, které se zde budují již od středověku. Největší z nich se nazývá Komárovský nebo Branžež u Nové Vsi s rozlohou 54 hektarů. Dalším dle velikosti je Žabakor na Kněžmostce, Červenský na Klenici, Ostruženský na potoce Velký Porák, v Jičíně rekreační rybník Kníže, u Lužan rybník Marešák s koupalištěm a autokempem, Obora v údolí Plakánku. Mezi často navštěvované patří Jinolické rybníky u Prachovských skal, Věžák, Vidlák a Krčák na Želejovském potoce a Nebákov na Žehrovce. V regionu se nachází dvě rozlehlá jezera u Příšovic a u Veselé, jež jsou pozůstatkem po těžbě štěrkopísku.

Obr. 5: Komárovský rybník (Zdroj: www.cesky-raj.info)

2.5 Podnebí

Přestože je Český ráj rozlohou malé území, nachází se v něm klimatické kontrasty. Podle Quitta (1971), Kolektivu (1961) i Kolektivu (1998) jeho území patří převážně do mírně teplé oblasti, podle Quitta do MT 10. Menší část regionu spadá do území s chladným podnebím. To se vyznačuje krátkým, studeným, vlhkým létem, dlouhým a chladným jarem a podzimem. Zima je zde velice dlouhá, vlhká s trvajícím sněhovou pokrývkou. Do tohoto chladného území patří podhůří Krkonoš a Jizerských hor. Větší část Českého ráje se řadí do mírně teplé oblasti, především Mladoboleslavsko, území okolo Mnichova Hradiště a Jičínsko. Vyznačuje se dlouhým, teplým a suchým létem, krátkým, mírně teplým jarem a podzimem, krátkou mírnou, suchou zimou.

Roční průměrná teplota Českého ráje je 7 - 8 °C, nejchladnější teploty vykazuje Kozákov 5 °C, mezi chladné oblasti patří i skalní města. V nichž během roku dochází až k 60 stupňovému teplotnímu rozdílu, v letních měsících teplota dosahuje až 40 °C, v zimních měsících až -20 °C. Úhrn srážek je rozdílný tak jako teploty, průměrný roční úhrn srážek činí 550 - 650 mm. Menší počet srážek spadne v teplé oblasti (550 mm v Mladé Boleslavi) a větší v oblasti chladné, největší úhrn srážek má okolí Železného Brodu 883 mm. Zde se drží nejdéle i sněhová pokrývka, a to 45 - 60 dní v roce. Během roku se v Českém ráji průměrně vyskytuje 110 - 140 dnů se srážkovým úhrnem nad 1,0 mm a 20 - 30 dnů se srážkovým úhrnem nad 10,0 mm. V daném regionu jsou časté teplotní inverze.

2.6 Flora a fauna

Na území Českého ráje se podle Culka (1996), Mrkáčka (1998), Davida a Soukupa (2003), Maršákové a Wagnera (1957) nachází bioregiony hercynské podprovincie, jimiž jsou Hruboskalský, Mladoboleslavský, Železnobrodský, Cidlinský a Podkrkonošský bioregion.

Rozmanitost přírody Českého ráje doplňují rostlinná společenství a živočichové. Celkově se na území Českého ráje zatím zjistilo 1000 druhů vyšších rostlin. Vegetace je zde pestrá, lze ji rozdělit na vegetaci teplomilnější, která spadá do jižní části regionu v okolí Mladé Boleslavi, Mnichova Hradiště a Jičína. Na severu se najdou prvky vegetace podhorské, chladnomilné. Flóra Českého ráje se může ještě rozdělit podle geologického podloží na dvě odlišné skupiny, a to na druhy a společenstva acidofilní, vyskytující se na kyselých kvádrových pískovcích, a na druhy a společenstva bazofilní na vápnatých pískovcích a slínovcích a na vyvěřelinách. Květena se dělí podle stanoviště na květeny skal, lesů, luk, mokřadel, potoční a rybníční.

Asi jednu třetinu území pokrývají lesy, jehličnaté z toho tvoří 85 % a 15 % je listnatých. Většinou se zde vyskytují smrky a borovice. Převážnou část potencionální přirozené vegetace, tedy původních rostlin Českého ráje, tvoří buková bučina a bučina s kyčelnicí devítilistou. Podrost v jehličnatých lesích se skládá z maliníku, ostružiníku, lýkovce, černého bezu, jaterníku, podléšky, konvalinky a sasanky. V listnatých lesích nalezneme bledule, prvosenky, sasanky, jaterníky, plicníky, konvalinky, pryskyřník, divizny. Břízy rostou hlavně na rašeliništních půdách, podél potoků se vyskytují společenstva olšin, javory, jasany, topoly, vrby. Pískovcové skály pokrývají mechy, lišejníky a terčovky, mezi zajímavosti z rostlinstva Českého ráje patří lišejníky rodu *Leprariaze*. Ve skalních spárách se dobře uchycují kořeny borovice lesní, břízy bělokore, z ostatní flóry tu rostou brusinky, borůvky, vřesy, kapradiny. Pestrý je podrost ve vlhkých oblastech mokřadů, rybníků a rašelinišť, vyskytují se tu přesličky, plavuně, pomněnky, netýkavky, kapradě. Okolo rybníků najdeme dábličky, vachty, lekníny, porosty rákosu, přesličky, orobince, blatouchy, vstavače, na loukách se vyskytují pestrá společenstva trav a lučních květin.

Zvířena je druhově chudší než květena. Její rozdílnost způsobuje nadmořská výška, vegetace a mikroklima. Mezi největší druh zvířeny vyskytující se tu jen ojediněle patří jelen evropský, hojně se objevuje zvěř srnčí, divoká prasata. Zvířenu rozšiřuje výskyt lišky, kuny, jezevce, veverky, drobných hlodavců a hmyzožravců a z letounů netopýři. Pernatou

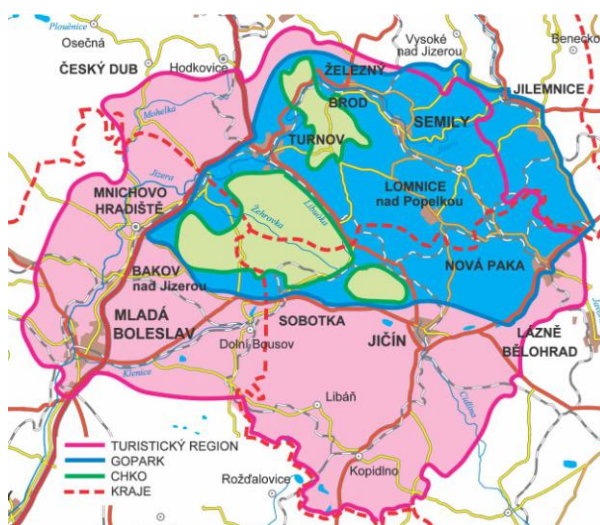
zvěř zastupuje bažant, koroptev. Zpěvné ptactvo a ostatní ptactvo tvoří téměř 200 druhů a poddruhů, nejpočetnější jsou zpěvní ptáci. Vodní prostředí poskytuje domov čolkům, mlokům, žábám, užovkám, čápům, kachnám, rákosníkům a ledňáčkům. V potocích, říčkách a rybnících se vyskytuje pstruh, lipan, štika, kapr, vzácně v čistých vodách rak.

2.7 Ochrana přírody

Podle AOPK (1999), www.ceskyraj.ochranaprirody.cz, Kolektivu (1998) se v oblasti Českého ráje nachází velmi cenné přírodní lokality, které si uchovaly původní ráz a staly se chráněnými. V roce 1955 bylo vyhlášeno území o ploše 92,53 km² první chráněnou krajinnou oblastí (CHKO) v České republice. V roce 2002 došlo k schválení rozšíření oblasti CHKO na 181,52 km². Hlavním cílem ochrany je řídit život v této oblasti tak, aby se uchovaly přirozené části přírody a odstranily nežádoucí jevy způsobené člověkem. Ochranu zasluhují unikátní pískovcová skalní města s porosty borovic, olší a buků či čedičové věže s hrady, lidová architektura, lidmi vytvořené rybníky, pastviny a květnaté louky. CHKO zahrnuje 4 národní přírodní památky, jimiž jsou Strážník, Suché skály, Kozákov a Bozkovské jeskyně. Nalezneme tu 10 přírodních památek (Libunecké rašeliniště, Libuňka, Meziluží, Oborská luka, Ondříkovický pseudokrasový systém, Rybník Vražka, Tachovský vodopád, Trosky, V dubech, Vústra) a 11 přírodních rezervací (Apolena, Bažantník, Bučiny u Rakous, Hruboskalsko, Klokočské skály, Na hranicích, Podtrosecká údolí, Prachovské skály, Příhrazské skály, Údolí Plakánek, Žabakor). V některých z těchto přírodních rezervací například v Podtroseckých údolích se nachází rozsáhlý komplex mokřadních biotopů. V roce 2005 bylo území Českého ráje o velikosti 700 km² přijato do Sítě evropských a světových geoparků UNESCO. Geopark Český ráj zahrnuje geologicky významné lokality, které se řadí mezi jedinečné a vzácné. Vedle geologických hodnot patří k důležitým i archeologické a historické památky, kulturní a ekologické zajímavosti, významné z celoevropského hlediska. Geopark spojuje propagaci geologického a přírodního dědictví s regionálním rozvojem.

Obr. 6: Hranice Českého ráje (Zdroj: poskytnuto Sdružením Český ráj)

2.8 Historie

Osídlení Českého ráje se podle Davida a Soukupa (2003), Strídy a Novákové (2002), Kolektivu (1998), www.cesky-raj.info datuje již od pravěku, určitě k tomu přispěl i charakter krajiny. Zdejší jeskyně poskytovaly útočiště pravěkým lidem, o čemž svědčí četné archeologické nálezy v Klokočských skalách, na Jičínsku, na Kozákově, v Betlémských skalách. Po tlupách neandrtálských lovců žili na území v Bělé u Turnova a Svijanech lovci mamutů, po nich pokračoval lid s keramikou volutovou a vypíchanou. K hustému osídlení Českého ráje došlo lidem popelnicových polí v době bronzové, ti začali budovat opevněná hradiště např. na Mužském, Čertově ruce, v Prachovských skalách. Od 4. století přišli do oblasti Keltové, posléze však museli ustoupit před kmeny bojových Germánů. V 5. – 6. století při stěhování národů opustili Germáni naši oblast a přišli Slované. Oblast Českého ráje obsadil kmen Charvátů, obnovili zde původní hradiště. Díky velkým bojům knížectví Charvátů zaniklo a dostalo se pod vládu Přemyslovců. Ti přidělili území v horním Pojizeří rodu Markvarticů, mezi nejvýznamnější z jeho rodových větví patřili Vartemberkové, Valdštejnové, páni z Lemberka, na jihovýchodě Načeradicové. Markvartici založili nynější Mníchovo Hradiště, roku 1250 Turnov a roku 1300 Jičín, později ve 14. století Železný Brod, Semily, Novou Paku a současně zakládali hrady. K nejstarším hradům patřily Valdštejn, Rotštejn, Rohozec, Bradlec a Frýdštejn. Za vlády Karla IV. se budovaly Kost, Hrubá Skála a Trosky. Rozsáhlá panství vlastnila církev, která zakládala kláštery.

Následovalo období husitské, v roce 1424 dobyli husité pod vedením Jana Žižky

tvrz v Mlátovicích, hrad Valdštejn a obsadili Turnov. V 16. století v Českém ráji pobývali čeští bratři, především ve městech Turnov, Mnichovo Hradiště. Města a osady začínaly prosperovat, šlechta zakládala pivovary, sklárny, hamry, hutě. V 17. století přišla nespokojenost s habsburskou vládou, která vyvrcholila povstáním českých stavů 1618 až 1620. Česká šlechta byla potrestána konfiskací majetku, velkou část v regionu Českého ráje dostal Albrecht z Valdštejna, ten patřil v historii zdejšího kraje mezi důležité osobnosti.

Hlavním městem svého panství učinil Jičín a započal své veliké budovatelské období. Díky němu se stal Jičín architektonickou perlou Českého ráje, ovšem předčasná smrt ukončila jeho plány. V období 30leté války byl vypálen Turnov, Svijany a další vesnice, docházelo k vyliďňování osad. Špatné životní podmínky, násilné nucení k rekatolizaci vyústily v selské povstání roku 1629. Další bouře přišly v roce 1668, důvodem byla stupňující se robota, zvyšování dávek, protireformace. Nespokojenost pokračovala a vyvrcholila třetím povstáním roku 1775, toto povstání přispělo ke zrušení nevolnictví. Koncem 18. a celé 19. století probíhalo období národního obrození, do kterého se zdejší kraj aktivně zapojil. Centry vlastenců se stala města Jičín, Turnov, Sobotka, Libuň. Tiskly se české knihy, vznikaly české školy a české divadlo. V roce 1866 celý kraj zasáhla prusko-rakouská válka, veliká bitva probíhala poblíž Jičína a u Mnichova Hradiště. V 2. polovině 19. století se konaly na vrchu Mužský tábory lidu za národní požadavky. V roce 1918 vznik Československé republiky přinesl stabilizaci v zemi, v regionu Českého ráje došlo k rozvoji průmyslu, především textilního a sklářského, v Mladé Boleslavi byla V. Laurinem a V. Klementem založena automobilka Škoda. Rozvoj zaznamenalo i zemědělství a turistický ruch. Pak následoval rok 1938 a s ním přišly mnichovské události, okupace Čech a Moravy a válka. Za války v Českém ráji působily skupiny partyzánů, osvobození zdejšího území proběhlo 9. - 10. května 1945.

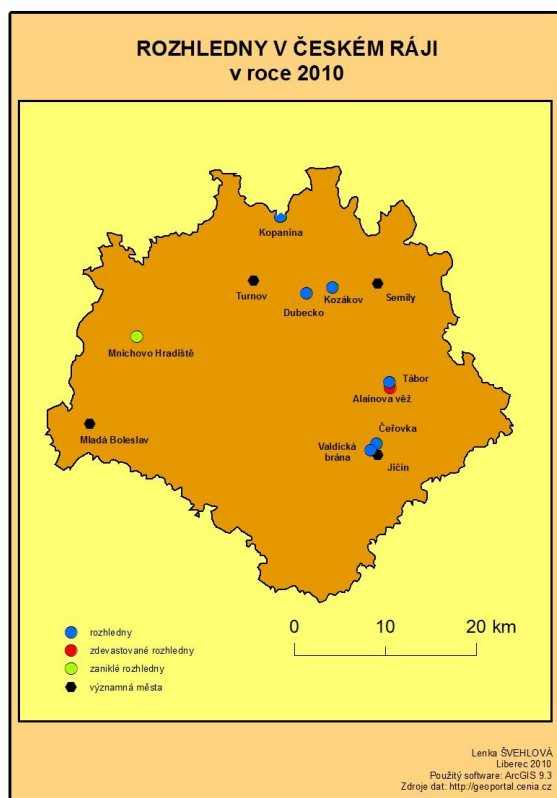

3 TECHNICKÉ PAMÁTKY V ČESKÉM RÁJI

3.1 Rozhledny

Podle Nouzi (1999) se rozhledny řadí k účelovým stavbám, které mají především umožnit rozsáhlý výhled do krajiny a mají být vyhledávaným turistickým cílem. Jejich dominantní stavby dotvářejí typický obraz krajiny, plní úlohu symbolických chrámů zasvěcených krajině. Historie rozhleden v České republice sahá do počátku 19. století. Ve světovém měřítku patříme mezi země s nejvyšším počtem rozhleden a vyhlídek, jejich počet se pohybuje okolo 350. Také v Českém ráji existuje mnoho míst s jedinečným výhledem do kraje, mnoho z nich si vymodelovala příroda sama a některé vybudovali lidé. O veliký rozmach při jejich výstavbě se zasloužil Klub českých turistů. V současné době zažívají rozhledny novou vlnu zájmu. Těší se velké oblíbenosti turistů, kteří mají rádi stavební a technické památky a rozhledy z výšin do kraje. Pozitivní je, že snahou měst, obcí a spolků dochází k opravám a údržbě vyhlídkových staveb a dokonce i k podpoře výstavby nových. Přesto některé rozhledny zůstávají zapomenuté, chátrají, anebo již zanikly.

Obr. 7: Rozhledny v Českém ráji (Zdroj: Švehlová 2010)

3.1.1 Kozákov

Obr. 8 (Zdroj: Švehlová 2009)

Nejvyšším místem v Českém ráji je vrchol Kozákov s nadmořskou výškou 744 m. Podle Nouzi (1999) býval přibližně před 4 miliony lety činnou sopkou a patří mezi geologicky zajímavou oblast. V nedávné minulosti se tu vyskytovaly drahé kameny. Dnes jsou jejich zásoby téměř vyčerpány. Začátkem 20. století zela rozložitá hora pustotou, a proto Klub Českých turistů přišel s nápadem postavit zde rozhlednu. Jejich nápad se však uskutečnil až později. Nejdříve se v roce 1928 vybudovala na vrcholu Riegrova chata. Za 2. světové války Kozákov obsadila německá posádka, poskytoval jí velice dobrý strategický bod. Od roku 1945 sem umístila Československá armáda svoji hlásku. Armáda společně s Klubem českých turistů v 90. letech 20. století uzavřela smlouvu o výstavbě vyhlídkové věže. Klub přispěl na realizaci a směl věž částečně využívat. Slavnostní otevření rozhledny pro veřejnost proběhlo 22. dubna 1995. Výška celé věže činí 48 m a ve 24 m se nachází vyhlídkový ochoz. V roce 1999 se vybudovala zděná přístavba ve spodní části rozhledny.

Kozákovská rozhledna patří k výrazné dominantě celé oblasti Českého ráje. Má velkou návštěvnost, jelikož poskytuje nádherný výhled do kraje a vrch tvoří křižovatku turistických stezek. Další využití, pro ostatní rozhledny netypické, poskytuje policii, hasičským sborům a armádě, která má na vrcholu věže, umístěny anténní systémy. Věž je poměrně mladá a v dobrém technickém stavu. Kovová konstrukce rozhledny nepatří mezi architektonické perly, přesto s přistavěným zděným zázemím a sousedící Riegrovou chatou vévodí celému vrchu. Okolí se celoročně upravuje, neboť to slouží pro turistiku, paragliding a v zimě pro lyžování.

3.1.2 Dubecko

Obr. 9 (Zdroj: Švehlová 2009)

Podle <http://rozhledny.webzdarma.cz/mirova.htm> se telekomunikační věž s rozhlednou nachází nad vesničkou Dubecko. Stojí na vrchu v nadmořské výšce 399 m. Její stavbu

zorganizoval Eurotel, k získání lepšího signálu pro zdejší region. Obec si prosadila, aby stavba věže byla rozšířena o schodiště a vyhlídkový ochoz. Tak vznikla nejmladší vyhlídková stavba poblíž Kozákova. Otevření pro veřejnost se konalo 6. června 2002. Věž tvoří 50 m vysoká kovová konstrukce, dokola konstrukce vede točité schodiště se 178 schody. Vyhlídková plošina pro návštěvníky se vyskytuje ve výšce 33 m.

Jelikož rozhledna byla vystavěna nedávno, nenese žádné známky poškození či zchátrání. Z hlediska turistického ruchu se řadí k méně známým rozhlednám, ale právě malá návštěvnost může být pozitivní, neboť poskytuje návštěvníkům soukromí a klid při rozhledu do kraje. Tomu všemu nahrává i umístění na zalesněném, odlehlém místě obce. Dubecká věž skýtá dvojí využití, a to jak pro turistické, tak pro telekomunikační účely.

3.1.3 Čeřovka

Podle Nouzi (1999), Růžičky a Jordákové (2005) stojí Čeřovka, oficiálním názvem Milohlídka, v městě Jičíně nad bývalým čedičovým lomem v nadmořské výšce 335 m. Svůj druhý, neoficiální častěji používaný název Čeřovka získala podle vrchu, na němž je postavena. Vyrůstla v roce 1834 jako první rozhledna v oblasti Českého ráje z darů bohatých měšťanů. Čeřovka patří k nejnižším rozhlednám regionu, je kamenná, má dvě patra, k ochozu vede 46 schodů. Okolí rozhledny se postupně upravilo na park a došlo k vybudování mohutné opěrné zdi chránící věž před zřícením do lomu.

Budova včetně opěrné zdi se stala zajímavou stavbou zejména architektonicky. Má jednoúčelové využití vyhlídkové stavby, ovšem v současné době je z ní výhled do okolí dosti omezen díky vzrostlým stromům v parku.

3.1.4 Valdická brána

Obr. 10 (Zdroj: Švehlová 2010)

Vyhlídková budova se řadí k jičínským rozhlednám, nachází se přímo v centru a její silueta patří k typickým symbolům města. Podle Mencla (1940) stavba započala v roce 1568, kdy byla věž součástí původního městského opevnění, a jako jediná se z něho zachovala. Během své dlouhé éry prožila mnoho požárů a stavebních změn. Konečná přestavba z roku 1840 upravila bránu do dnešní podoby třípatrové věže v renesančním slohu s gotickými prvky, vyhlídkovým ochozem a jehlancovou střechou. Brána má

v průjezdu v přízemí gotickou klenbu, nachází se v ní 3 patra, k vrcholu střechy měří 56 m, k ochozu 31 m a vede k němu 156 schodů.

Vyhlídku z brány nabízí široký rozhled na město a okolí, stojí přímo v centru města na Valdštejnském náměstí, její dobrá dostupnost je výhodou pro návštěvníky. Nevyužívá se jen jako rozhledna, v ochozovém patře věže se konají výstavy výtvarníků a jiné kulturní akce. Historicky i stavebně obdivuhodná budova je i přes své stáří v poměrně dobrém a udržovaném stavu.

3.1.5 Kopanina

Rozhledna Kopanina se tyčí na vrcholu stejnojmenného hřebene 657 m n. m. nedaleko Frýdštejna u Malé Skály. Podle Kňapa a Tůmy (2007) i Nouzi (1999) začal v roce 1892 Klub českých turistů v Turnově sbírat peníze na její vybudování a již 3. června 1894 došlo k slavnostnímu otevření. Projekt vypracoval ing. František Duba. Dle jeho návrhu se postavila 21 m vysoká válcová věž z pálených cihel s vyhlídkovou plošinou v 18 metrech, na vrcholku ozdobena cimbuřím. K ochozu vede 94 schodů. Podle dobových novin měla rozhledna na Kopanině být jakousi symbolickou hrází proti rozpínavosti německého obyvatelstva, protože na přelomu 19. a 20. století rostlo nacionální napětí mezi Čechy a Němci. Rozhledna se musela několikrát opravovat, v roce 1936 došlo k zastřešení a zasklení vyhlídkového ochozu.

Cihlová rozhledna stojí osamoceně na zalesněném vrchu v působivém prostředí. Není běžně otevřena, k její prohlídce si musí zájemci vyzvednout klíče a pak se mohou v naprostém soukromí kochat okolím. Poslední oprava proběhla v roce 1999, stavba má dobrý technický stav.

3.1.6 Tábor

Obr. 11 (Zdroj: Švehlová 2010)

Tábor je zalesněný vrch, na kterém se konaly v dávné historii tábory lidu. Podle Kňapa a Tůmy (2007) i Nouzi (1999) na vrchu stála původně od roku 1888 ve výšce 687 m n. m. 22 m vysoká dřevěná rozhledna, tvořena pěti patry se 118 schody k vyhlídkovému ochozu. Ovšem trpěla povětrnostními vlivy, a tak se musela dát strhnout. Od roku 1911 se tu nachází cihlová vyhlídková věž 35 m vysoká. Velkou zásluhu na její stavbě měl pan učitel Tichánek z Lomnice nad Popelkou, jenž na rozhlednu

organizoval několik let finanční sbírku. Na jeho počest se stavba na Táboře pojmenovala Tichánkova rozhledna. Projekt navrhl stavitel Václav Slaba. Stavba věže je hranatá, cihlová, na ochoze se zábradlím. Na samotný vyhlídkový ochoz do výšky 26 m vede 145 schodů.

Tábor se řadí jako druhý nejvyšší vrchol Českého ráje a považuje se za nejkrásnější místo s rozhlednou. Na rozhlednu navazuje restaurace a penzion, což zvyšuje její návštěvnost. Celkový dojem kazí umístění mnoha vysílačů a antén na ochozu a střeše. Okolí rozhledny je přirozené a udržované.

3.1.7 Mnichovo Hradiště - zaniklá stavba

Podle Nouzi (1999) v roce 1895 zřídil okrašlovací spolek v Mnichově Hradišti výstavbu městských sadů s dominantou rozhledny. Na její realizaci v té době chyběly finanční prostředky, a tak vypomohli zámožnější občané. Stavba dle návrhu stavitele Františka Dánce se podařila uskutečnit a byla zpřístupněna 14. září 1895. Vyhlídková věž sloužila návštěvníkům do roku 1965, kdy musela být stržena pro špatný technický stav.

3.1.8 Alainova věž - ohrožená stavba

Podle Brožové (2008), Nouzi (1999), Kesnera a Hedvičáka (2008) lze na svahu vrchu Tábor kromě Tichánkovy rozhledny najít zbytky Alainovy věže. Pochází z roku 1862, původně sloužila jako honosný lovecký posed používaný majiteli panství Rohany. Vyhlídková 10,5 m vysoká neogotická věž je jednopatrová, zděná stavba věžového charakteru založená na osmibokém půdorysu. Tvoří ji pískovcové kvádry, má dva vstupy a dvě okna zdobená lomenými oblouky. Vrchní část uzavírá pochůzná střecha, pohledově skrytá za vrchní kamenné zábradlí, využívaná jako vyhlídkový ochoz zakončený cimbuřím. Podobný posed v neogotickém stylu pravděpodobně na našem území neexistoval. V současné době se řadí mezi zdevastované památky. Nejvíce ohrožená je střecha s ochozem. Chybí část zdiva, z něho vypadávají kameny, a spárování, také došlo k narušení statiky.

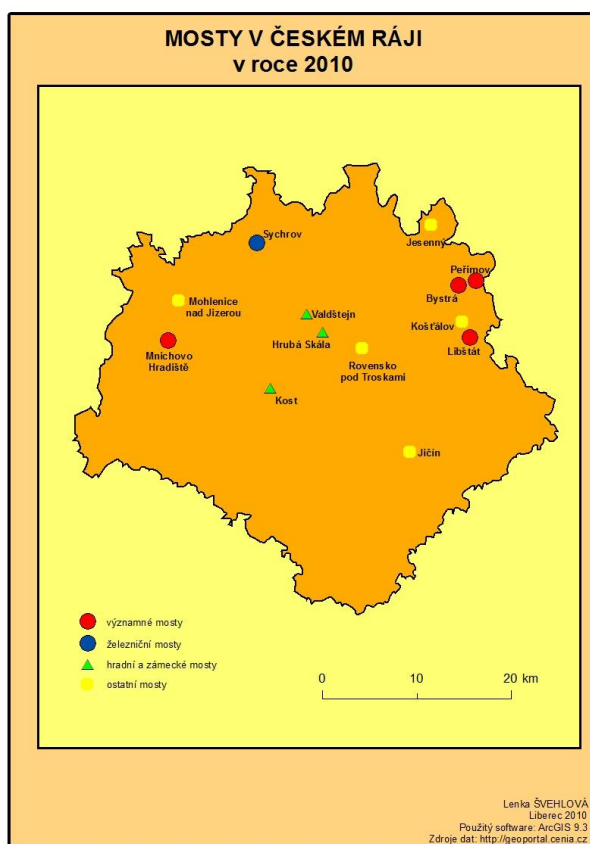
Původní budova, i když jenom posed, má krásné architektonické řešení a zdobení. Její jedinečnost spočívá v neobvyklém spojení architektonicky zajímavé stavby s účelem, pro který byla vystavěna. V současnosti exteriér ničí vandalové, okolí není upravené, zarostlé. Památka se nachází ve špatném stavu, nemá využití. Potřebovala by vhodného investora, aby znovu ožila.

3.2 Mosty

Podle Josefa (1999) je most prvek v přírodě, který pomáhá překonávat různé překážky většinou vodní toky, údolí, prolákliny, terénní nerovnosti. Už naši předkové věnovali stavbě mostů velikou pozornost. Realizace staveb si vyžadovala a vyžaduje velké technické a fyzikální znalosti a zkušenosti. Mosty rozlišujeme podle různých hledisek, jedním z nich je stavební materiál, v minulosti se používal především kámen a dřevo, v současné době jsou mosty, betonové, ocelové, železobetonové. Podle velikosti se dělí na mosty, mostky, lávky, podle konstrukce mosty obloukové, trámové, vzpěradlové, věšadlové, podle využití silniční, železniční, říční, viadukty, estakády.

Mosty patří mezi účelové stavby, lidé je stavěli ryze z praktických důvodů. V dnešní době se společnost snaží ochránit historické a unikátní stavby, které se řadí do technických památek a zasluhují obdiv díky architektuře staveb a zručnosti řemeslníků. Ovšem i současné moderní mosty přitahují pozornost, a to především díky své konstrukci a své originalitě, technologie staveb se změnila k nepoznání.

Obr. 12: Mosty v Českém ráji (Zdroj: Švehlová 2010)

3.2.1 Dřevěný věšadlový most přes Jizeru

Obr. 13 (Zdroj: Švehlová 2010)

Podle Josefa (1999), Josefa (1984), Kesnera a Hedvičáka (2008) je dřevěný, zastřešený most v obci Bystrá nad Jizerou jedním z našich stavebně nejpozoruhodnějších mostů, nachází se mezi městy Jilemnice a Semily. Pře se přes řeku Jizeru ve výši 3 m nad hladinou. Postavil ho mlynář Janoušek z místní obce v roce 1922 a původně vedl k mlýnu,

v současné době k bývalému továrnímu objektu. Most je dlouhý 24 m, 3 m široký a 5 m vysoký. Má věšadlovou konstrukci, jedná se o trojnásobné věšadlo kombinované z trojúhelníkového a lichoběžníkového věšadla. Jeho asi 4 m vysoké boční bednění vyztužené ondřejskými kříži sahá až pod střechu, na okraji bednění má okna čtvercového tvaru. Ukončení tvoří dvě střechy ve vzájemném křížovém průniku, takové uspořádání střechy u nás nemá žádný jiný krytý most. Všechny čtyři štíty zdobí vyřezávání. Nosnost mostu je 1,5 tuny.

Stále plně funkční most má dobrý technický stav, v dnešní době se považuje za unikát a patří mezi nejvzácnější mosty v Evropě. Stojí těsně u hlavní silnice při cyklotrasách. Slouží jako historická, stavitelská památka a účelově se využívá pro místní provoz.

3.2.2 Most v Peřimově

Obr. 14 (Zdroj: Švehlová 2010)

Pozoruhodný železobetonový silniční most vede přes řeku Jizeru, spojuje obce Peřimov a Dolní Sytovou. Podle Hlušíčkové (2003) i Berana a Valchářové (2007) se s jeho stavbou začalo v říjnu roku 1911 a již v roce 1912 byl dokončen. Stavbu mostu zajišťoval architekt František Jirásek, odborný dozor na stavbě měl inženýr Oldřich Hubálek a stavbyvedoucím byl Jan Zelený. Most je klenutý, tvoří ho jediný parabolický oblouk bez podpěry, má rozpětí 44,2 m, směrem ke středu most mírně stoupá. Jeho železobetonová konstrukce patří k jedné z prvních v naší republice a i v celé

střední Evropě. Podél celého mostu vedou chodníky podepřené konzolkami, zakončené železným geometricky dekorativním zábradlím s betonovými sloupky.

Most prošel v 90. letech 20. století rekonstrukcí, a proto se nachází v dobrém stavu. Využívá se pro dopravní účely, spojuje dvě obce. Má zajímavé stavební řešení a leží u hlavního tahu do krkonošských středisek, tím pádem jeho využití stále stoupá.

3.2.3 Železniční most u Sychrova

Podle Josefa (1999), Josefa (1984) se patrový kamenný železniční viadukt vybudoval v letech 1857 až 1859 nedaleko sychrovského zámku. Stal se důležitou součástí železničního spojení uskutečňujícího hospodářské a strategické úkoly na trase Pardubice – Liberec. Stavba viaduktu převádí železniční kolej nad údolím řeky Mohelky, její délka čítá 120 m, šířka 11,5 m a výška 32 m. Zajímavá se stala především svojí konstrukcí. Tvoří ji osm půlkruhových kamenných oblouků o rozpětí 9,5 m a z toho šest ve dvou řadách nad sebou. Uspořádání oblouků ve dvou řadách je u nás zvláštností. Stavbu unikátního mostu zajišťovali bratři Kleinové a Vojtěch Lanna.

Historická stavba železničního mostu se udržuje a stále využívá pro prvopočáteční úmysl, pro železnici. I když je svojí velikostí rozsáhlá, slouží jako příklad přirozeného a působivého začlenění kamenné dopravní, železniční stavby do místní krajiny.

3.2.4 Mosty v Mnichově Hradišti

Podle Josefa (1999) najdeme v Mnichově Hradišti hned tři zajímavé mosty. První z nich slouží jako silniční železobetonový most přes Jizeru, vjezd mostu zdobí vysoké sokly zakončené koulemi a betonovým parapetem, po celé délce má čtyři otvory. Druhý most, také silniční, byl postaven za 2. světové války americkou armádou. Základ mostu tvoří 2 metry vysoký příhradový nosník. Třetí most, silniční estakáda, se nachází na trase Praha - Mladá Boleslav. Skládá se z pěti dvacetimetrových otvorů se čtyřmi podpěrami.

3.2.5 Silniční most v Libštátě

Obr. 15 (Zdroj: Švehlová 2009)

Podle Josefa (1999), Kesnera a Hedvičáka (2008) jsou první zmínky o pozdně barokním kamenném mostě v Libštátě z roku 1322, současná stavba pochází přibližně z roku 1822. Vede přes říčku Olešku, skládá se ze tří rovnoměrných, kamenných, klenbových oblouků s rozpětím 6 m a vzepětím 4 m, posílený je z návodní strany vlnolamovými pilíři. Na začátku obou stran mostu a také při vyústění oblouků stojí opěráky. Most tvoří červené hrubozrné pískovcové kvádry, podél celé délky má nízkou parapetní zídku, opatřenou na dvou místech kamenosochařskou výzdobou barokních soch sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého z 18. století. Cennou technickou památku postavil podle svých plánů Jiří Slavík a chrání ji památkový ústav.

Most prošel v roce 2009 rozsáhlou rekonstrukcí, ta proběhla pod dohledem památkářů, aby nedošlo k porušení historické vzácnosti mostu. V dnešních dnech patří most k historickým perlám obce, využití má dopravní.

3.2.6 Hradní a zámecké mosty

Podle Josefa (1999), Josefa (1984) i Hlušíčkové (2003) nalezneme významné hradní mosty u hradu Kost a Valdštejn. Historický most na hradě Kost o rozpětí 7 metrů vede přes skalní proláklinu a umožňuje přístupovou cestu k hradu. Tvoří ho půlkruhová klenba o vzepětí 3 metry, most zakončuje parapet, který přesahuje průčelí mostu, okraj horního parapetu je 8 metrů nad proláklínou.

U hradu Valdštejn se nachází dva zachovalé hradní mosty, jejich stavba sahá před rok 1704. První příjezdni hradní most leží před bránou do prvního nádvoří, je 40 metrů dlouhý a 3 metry široký, po jeho délce vede parapet zdobený osmi sochami světců. Stojí na dvou 6 m vysokých pilířích a na mohutném skalním útvaru, který nahrazuje třetí pilíř. Skládá se ze čtyř oblouků, nejvyšší z oblouků má výšku 6 metrů. Uvnitř areálu hradu je podstatně kratší 6 metrů dlouhý most, zdobený dvěma barokními sochami.

U zámku Hrubá Skála se nachází mosty dva. První vnější zámecký most před zámkem je široký 4 metry a dlouhý 24 metrů, po celé délce ho lemuje parapet, který zdobí barokní plastiky z roku 1724 od Josefa Jelínka. Délka druhého mostu uvnitř zámku činí 7 metrů a šířka 4 metry.

Hradní a zámecké mosty jsou součástí dané památky a činí ji zajímavější, slouží jako vchod pro návštěvníky objektu. Jejich stav bývá udržovaný a vzhledem ke svému stáří mosty působí zachovale. Mosty tvoří příklad harmonického spojení přírodního terénu s technickým dílem člověka a jeho uměleckými, sochařskými výtvary.

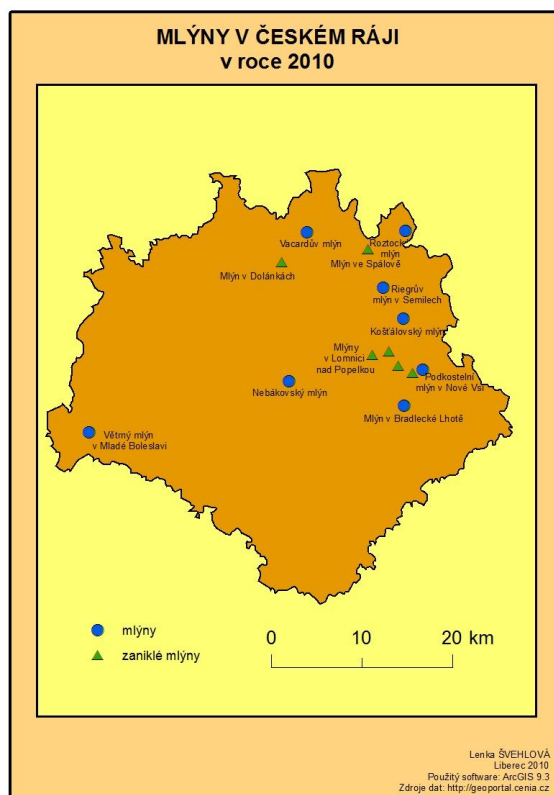
3.2.7 Další zajímavé mosty

Podle Josefa (1999) i Hlušíčkové (2003) nalezneme v obci Košťálov zajímavý silniční most, zdařilé dílo dopravního stavitelství z první poloviny 19. století. Kamenný most vede přes říčku Olešku. Tvoří ho tři segmentové oblouky z pískovcových kvádrů o různém rozpětí, parapet a zábradlí. Z dalších poměrně významných mostů můžeme jmenovat silniční betonový most ze 14. století a veliký silniční železobetonový trámový most v Jesenném. V Jičíně se zachoval krytý mostní přechod pro šlechtu mezi zámek a kostelem. V Mohelnici nad Jizerou se pne přes Jizeru železobetonový silniční most tvořen jediným segmentovým obloukem, v Rovensku pod Troskami je empírový kamenný silniční most z roku 1847.

3.3 Mlýny

Podle Štěpána, Urbánka a Klimešové (2008), Kesnera a Hedvičáka (2008) patří oblast Českého ráje z hlediska staveb na vodní pohon k nejlépe prozkoumaným a dokumentovaným oblastem v Čechách. Členitý terén s množstvím vodních toků dal vzniknout mnoha vodním mlýnům sloužícím k obživě místního obyvatelstva. Svým vzhledem stavby mlýnů dotvářely harmonický obraz české krajiny. Stávaly při potocích, řekách i rybnících. K stavebně nejkrásnějším patří patrové roubené stavby s bohatě zdobeným průčelím a lomenicemi. V oblasti se nacházely i větrné mlýny, ty se však do dnešních dnů nezachovaly, ale i vodní mlýny značně prořídly, ze stávajících jich zůstalo mnoho polorozbořených a ze zachovalých se staly rekreační stavení, jen ojedinělé mlýny fungují.

Obr. 16: Mlýny v Českém ráji (Zdroj: Švehlová 2010)

3.3.1 Roztocký mlýn

Obr. 17 (Zdroj: Švehlová 2009)

Podle Štěpána, Urbánka a Klimešové (2008), Klempery (2003), informací od pana Novotného (majitele a průvodce) se typický potočný mlýn nachází ve Fiedlerově údolí pod vsí Roztoky u Semil. Údolí nese jméno po mlynářském rodu Fiedlerů, který v mlýně žil a pracoval tři století. Roztocký mlýn, spolu s třemi dalšími, stál na Staročeském potoce, do dnešní doby se však zachoval už jen tento jediný. Prvním, kdo si mlýn pronajal od vrchnosti, byl Mikuláš Fiedler v roce 1685. Mlýn vždy obsluhoval mlynář se synem, kterého si vyučil. Takto si mlýn Fiedlerovi předávali z otce na syna od začátku pronájmu v roce 1685 do roku 1941, kdy se nuceně zastavil a přestal mlít obilí. V původně obilném mlýně s jedním vodním kolem, korečnickem na vrchní vodu, se mlelo do roku 1912 na mlýnských kamenech, později se mlelo ve válcové stoličce, která podstatně zvýšila množství umletého

obilí. V 19. století se ve mlýně zřídilo pecnářství, pekl se tu žitný chléb, který se rozvážel koňským povozem po okolních vesnicích. Nad obytnou částí mlýna se zřídila brusírna skla, poháněná vodním kolem mlýna.

Mlýnice je rozdělena na spodní a vrchní část, ve spodní části stojí převodové ústrojí mlýna, které pohánělo všechny stroje ve mlýně i dynamo na výrobu elektřiny. Ve vrchní části mlýnice se nachází funkční mlýnské zařízení ze 17. století, které mlelo obilí. Za velmi cennou památku si majitelé považují tzv. štosku, což je zařízení na čištění krupice pocházející z roku 1840, jediný zachovalý exemplář v regionu Český ráj. V roce 1990 Bohumil Novotný, syn posledního mlynáře, započal s rekonstrukcí zdevastovaného mlýna a jeho zařízení se mu opět podařilo uvést do provozu. Po provedené rekonstrukci se zpřístupnil v 90. letech 20. století veřejnosti.

Budova mlýna, mlýnice a celé údolí je díky usilovné snaze a práci majitelů v perfektním stavu. Příchozím zde nabídnou zajímavou a pro současnost ojedinělou funkční historickou památku mlynářského řemesla.

3.3.2 Roubený mlýn v Bradlecké Lhotě

Podle Kesnera a Hedvičáka (2008) i Štěpána a Křivanové (2000) mlýn v Bradlecké Lhotě patří k nejstarším dosud existujícím mlýnům v Českém ráji. Barokní stavba, vybudovaná na místě staršího mlýna zmiňovaného v roce 1568, stojí na břehu Ploužnického potoka. Mlýn je zděné stavení s roubeným obytným patrem a se zděnou boční přístavbou, datované na záklopním prkně rokem 1781. Přízemí se obývalo, do dnešních dob se zachovalo jen torzo černé kuchyně. Prostor v patře budovy, vyhrazený pro technologické zázemí mlýna, v současné době obývají majitelé. Mlýnice zůstala jen s částečným vybavením původního mlecího zařízení. V blízkost objektu se ještě nachází zděný náhon a zásobní rybníček. Stavba mlýna je cenná a velmi dobře zachovalá technická památka.

3.3.3 Nebákovský mlýn

Podle Štěpána, Urbánka a Klimešové (2008) i Berana (2002) se vodní obilní mlýn nachází v romantickém prostředí u Nebákovského rybníka a řadí se k typickým ukázkám barokní venkovské technické stavby. Patrová budova vyzděná z pískovcových kvádrů se skládá ze dvou částí, obytné pro mlynáře a mlýnice, těsně přiléhá k vysoké skále, ve které má vytesáno příslušenství obytné části mlýna. Budovu kryje mansardová střecha.

Nebákovský mlýn pohánělo vodní kolo na vrchní vodu. Přístup k mlýnu oživuje kamenná socha Jana Nepomuského z roku 1740 a reliéf s hlavou mlynáře. Technologické vybavení mlýna pracovalo do poloviny 20. století, do současnosti se dochovalo jen z malé části.

3.3.4 Mlýn v Košťálově – ohrožená památka

Obr. 18 (Zdroj: Švehlová 2010)

Podle Kesnera a Hedvičáka (2008), Berana (2002) je bývalý mlýn na Stružineckém potoce cennou architektonickou památkou vystavěnou před rokem 1713 V. Studničkou. Mlýn se skládá z roubené stavby se zděným patrovým přístřeškem v zadní části. Na boční straně obytné budovy se nachází vstupní pavlač, do síně vedou klasicistní vstupní dveře. Oba štíty zdobí lomenice. Původně se v přízemí nacházelo provozní zázemí mlýna a pekárny, patro se obývalo. Při zadním průčelí mlýna je pavlač, ze které se obsluhovalo stavidlo. Vedle budovy mlýna stojí zdevastovaná hospodářská stavba z pískovcových štuk s klasicistním portálkem, v blízkosti objektu vede zděný náhon. Mlýn pohánělo kolo na vrchní vodu, zachovaly se jen zbytky hřídele. Objekt od roku 1958 chránil národní památkový ústav, ale v roce 1982 ho ze své ochrany vyřadil.

V současné době se mlýn řadí k zdevastovaným památkám, okolí není upravováno a mlýn pomalu chátrá. Nachází se v rukou soukromých majitelů, kteří mají zájem zrekonstruovat celý objekt a blízké okolí a vytvořit zde cvičební centrum s buddhistickou zahradou.

3.3.5 Ostatní mlýny

Podle Štěpána, Urbánka a Klimešové (2008) se nachází v Mladé Boleslavi zděný větrný mlýn, který postavil František Šustr v roce 1857 k pohonu strojů na lisování oleje. Z důvodu špatných větrných podmínek mlýn nesloužil podle představ, a tak majitel odstranil perutě. Mlýn se později přestavil na stodolu, poté budova sloužila jako sklad a seník, ovšem pomalu chátrala. Nyní je objekt přestavěn a slouží k bydlení, díky tomu má dobrý stav, ale již neposkytne historické svědectví o větrných mlýnech.

Podle Kesnera a Hedvičáka (2008) i Berana (2002) pochází původní Podkostelní mlýn v Nové vsi nad Popelkou pravděpodobně z roku 1516, dnešní obytný dům z roku

1883 byl vystavěn v empírovém slohu. Jednotraková roubená budova má kamenné přízemí s krytou zasklenou pavlačí, zakončení mansardovou střechou. Mlýnice byla zrušena a upravena na tkalcovnu se čtyřmi mechanickými stavy poháněnými vodou z náhonu. Objekt prošel řadou adaptací, nyní slouží k bydlení majitelů.

3.3.6 Zaniklé mlýny

Podle Klempery (2003) mezi zaniklé mlýny řadíme Podhrázský mlýn v Lomnici nad Popelkou z roku 1701, Braborecův mlýn v Lomnici nad Popelkou z roku 1653, který vyhořel v roce 1927. Dále pak k zaniklým mlýnům patří Hoření mlýn v Nové Vsi z první poloviny 17. století, mlýn v Černé rokli u Rváčova z 18. století, mlýn ve Spálově (Fabiánův) a mlýn v Dolánkách z roku 1547 na jedno vodní kolo a náhon z potoka přes rybník.

3.4 Ostatní technické památky

3.4.1 Hydroelektrárna v Podspálově

Obr. 19 (Zdroj Švehlová 2009)

Dle Hlušíčkové (2003), Roubalové (2005) a informací od průvodce docházelo začátkem 20. století v Československu k rozvoji průmyslu včetně energetiky. Jeden z projektů vznikl na využití vodních zdrojů řeky Jizery, Kamenice a Vošmendy, které měly značný spád a byly dobře využitelné. První částí projektu se stala stavba vodní elektrárny na řece Jizeře v Podspálově poblíž Riegrovy stezky.

Se stavbou na svou dobu pozoruhodného hydroenergetického díla se začalo v roce 1921. Autorem projektu se stal architekt Emil Králíček, hlavní stavitel byl pan Novotný. Samotná výstavba hydroelektrárny se rozdělila do dvou etap, první začala v roce 1921 stavbou jezu, kanálu, štoly a domku pro jezného. Nejnáročnější částí bylo ruční ražení tunelu štoly (1 323 m), které procházelo pevným masivem hornin.

Stavba druhé etapy začala v roce 1923, kdy se vybudovala strojovna, rozvodna, vyrovnávací komora a svodné potrubí, které odvádělo vodu zpět do Jizery. Bezpodlažní strojovna navazuje na vyšší objekt rozvodny. Dvoulodní železobetonová budova je zdařile architektonicky řešena. Čelní stranu strojovny zdobí nástěnný obraz mužské postavy

znázorňující elektrickou energii dle návrhu akademického malíře Ferdinanda Rubeše. Ve strojovně jsou umístěny agregáty, Francisovy turbíny, generátor a manipulační pult. Z prostoru strojovny se schází k turbínovým tělesům.

Obr. 20: Turbína hydroelektrárny

(Zdroj: Švehlová 2009)

Vodní elektrárna se spustila v roce 1926, slavnostní kolaudace se zúčastnil Tomáš Garrigue Masaryk. Celkově stála tato investice 20 milionů korun. Rozváděla elektrický proud bez větších oprav 72 let. Přežila i období padesátých let minulého století, kdy se většina malých zdrojů elektřiny zastavila. V roce 1998 provozovatel spálovské elektrárny VČE Hradec Králové začal s její modernizací a 4. února 1999 se elektrárna připojila do sítě VČE. Při rekonstrukci se podařilo zachovat dílo celkově v původním architektonickém stylu bez větších změn.

Celé vodní dílo je citlivě zasazeno do soutěsky Jizery a nijak nenarušuje vzhled okolí. Elektrárna se nachází v centru turistických tras, například tudy vede Riegrova stezka. V letní sezoně probíhají v hydroelektrárně prohlídky s průvodcem, objekt určitě stojí za zhlédnutí, je ojedinělý a zcela odlišný od běžných turisticky navštěvovaných objektů.

3.4.2 Vodojem

Podle Mencla (1940) i Hlušíčkové (2003) pochází první zmínka o vodárenské věži v Jičíně z roku 1502 z listiny Mikuláše Trčky z Lípy. Postavila se při hrázi rybníka Kníže nad tokem Cidlina. Hranolovitá renesanční stavba o čtyřech odděleních je vyzděna z kamenných kvádrů, střechu má krytou šindelem, fasádu zdobí sluneční hodiny. V přízemí objektu se původně nacházel tlakostroj a pumpy, které čerpaly vodu do nejvyššího patra do měděné nádrže a odtud vedla dřevěným borovým potrubím na náměstí do kašen, na zámek a do města. Při západní zdi stála přízemní místnost s vodními koly, ty poháněly tlakostroj. V roce 1907 se vybudoval ve městě nový vodovod a vodárna ztratila svůj původní účel. Při elektrifikaci města ji předělali na transformační stanici, dnes se využívá jako galerie. Budova sice nesplňuje původní záměr a neumožňuje prohlídku původních prostor, ale je zachována, opravena a využívána.

Významný vodojem se nachází na Sychrově. Celý zámecký areál má velkou rozlohu, již při jeho budování a provozu se spotřebovalo veliké množství vody.

To donutilo stavitele nechat postavit vodovod a věžový vodojem. V roce 1865 se na řece Mohelce podle návrhu Romualda Božka postavil speciální čerpací stroj, v té době to bylo výjimečné řešení kola na střední vodu. Vodní kolo představovalo pohon vodárny a ta vedla proud vody nad údolím. Odtud voda pokračovala vodovodem k zámku, jedna část vodovodu zásobovala samotný zámek a druhá menší část fontánu a jezírko. Po několika letech v roce 1891 se podle plánů stavitele Františka Wordrena u zámku přistavěl věžový vodojem v novogotickém stylu, který se plnil vodou hnanou vodovodem z Mohelky. Masivní zděnou válcovou stavbu zakončuje jehlanová střecha s lucernou a korouhví. Po celém obvodu má budova okna ve stylu gotiky, vstupní prostor od další části odděluje pásová římsa, vstup je po žulových schodech a předstupujícím soklu. Do objektu vedou kovové dveře v kamenném ostění ve tvaru lomeného oblouku, uvnitř se nachází žulové točité schodiště se zábradlím. Dnes je stavba mimo provoz, její zajímavé architektonické pojetí však zdobí zdejší park.

V Hodkovicích nad Mohelkou stojí na okraji města vodojem, přízemní podsklepená stavba s rovnou střechou. Budovu korunuje mohutná římsa, pod níž je kamenný věnec s letopočtem a nad ní kamenný štít se znakem města. Podzemní nádrž vodojemu pojme až 3000 litrů, původní vodojem zde stál již v roce 1710, v té době z něho byla zásobována kašna na náměstí.

V Turnově v roce 1929 postavila firma Inženýři Dvořák a Tomeš, podnikatelství staveb vodovodů, věžový vodojem. Sloužil pro zásobování horního pásma Turnova vodou a doplňoval dolní vodní pásmo. Mohutnou stavbu válcové nádrže nesou válcové sloupy, které jsou rozmístěny po obvodu přízemní části a u vchodu. Nádrž kryje střecha zdobená půlkruhovými arkýři a lucernou.

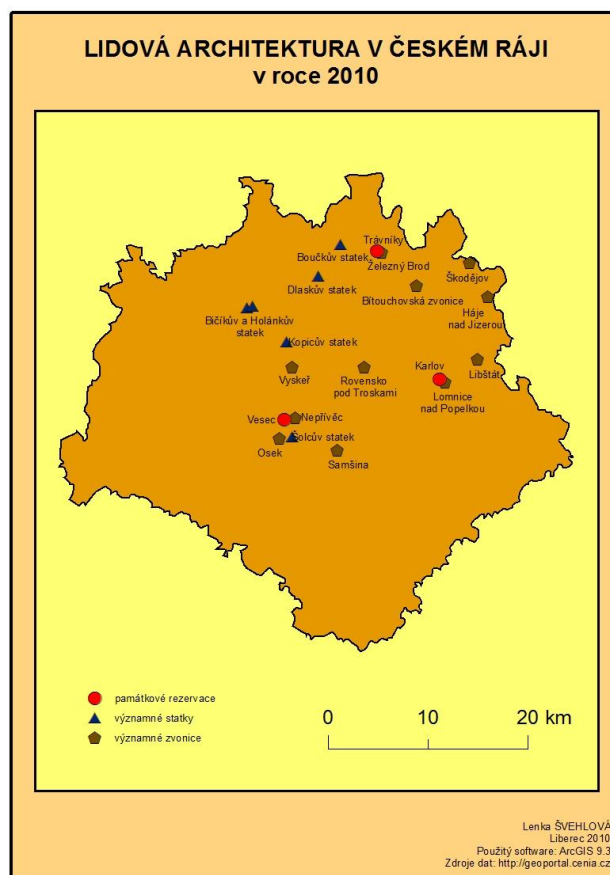
4 LIDOVÁ ARCHITEKTURA V ČESKÉM RÁJI

4.1 Základní informace o lidové architektuře

Český ráj patří mezi oblasti, kde se dochovalo mnoho staveb lidové architektury, snad v každé vesnici nalezneme nějakou roubenou chalupu či jinou zajímavou stavbu. Podle Růžičky a Jordákové (2005) i Scheybalové a Karpaše (2007) se tu vyskytuje okolo 200 roubených chalup. Někde stojí jen osamocené budovy například Dlaskův, Kopicův, Boučkův statek, staré školy v Jinonicích, ve Staré Pace, v Libštátě, kovárnu ve Žďáru, zvonice v Lomnici nad Popelkou a v Rovensku pod Troskami. Jinde jich je celá skupina a tvoří památkovou zónu neboli vesnické sídlo například v obci Vesec u Sobotky, Mužský, Železný Brod, Karlov. Objekty lidového stavitelství vznikaly na přelomu 18. a 19. století převážně ve stylu architektury pojizerského typu. V některých pramenech se uvádí, že se v oblasti Českého ráje v lidovém stavitelství objevují kombinace brázděného německého domu s českým přízemním roubeným domem, což znamená spojení dřevěné architektury se zděnou. Mezi typické prvky u lidových staveb patří roubení, pavlače s vyřezávanými sloupky, lomenice, okna zdobená vyřezávanými lištami, sedlové střechy kryté došky nebo šindelem.

Památky lidové architektury se staly důležitými prameny poznání historie života na vesnicích, vývoje řemesel a tvoří důležitý krajínotvorný prvek. Většina z nich během let prodělala úpravy a jen malá část zůstala v původním stavu. O některé se zajímají instituce památkové péče a ochrany, tento pozitivní přístup musí však čelit velikému problému, nedostatku financí. Peníze na opravy chráněných památkových objektů jsou alespoň částečně zajištěny, ovšem u ostatních historických staveb se stává problém složitější a z těchto důvodů tu existují i stavby ohrožené devastací nebo již zcela zaniklé.

Obr. 21: Lidová architektura v Českém ráji (Zdroj: Švehlová 2010)

4.2 Statky

4.2.1 Dláskův statek

Obr. 22 (Zdroj: Švehlová 2009)

Podle Kňapa a Tůmy (2007), Davida a Soukupa (2000), Dostála (2003) je Dláskův statek považován za nejkrásnější patrovou roubenou stavbu v regionu Českého ráje. Patří k typické ukázce architektury pojizerského typu. Bývalá svobodnická usedlost a rychta se nachází v obci Dolánky u Turnova. Nejstarší dochované písemné údaje o stavení pochází z roku 1651. Významní majitelé byli z rodu Dlásků, vystřídalo se jich sedm generací.

Statek původně postavili u řeky Jizery, ale vzhledem k záplavám ho přemístili na stávající místo. Celý dvůr včetně staveb ohraničuje trámový plot se dvěma bránami, horní zděnou s dřevěnou barokní zvoničkou a dolní dřevěnou bránou. Ve dvoře se nachází

patrová roubená obytná budova obdélníkového půdorysu stojící na kamenné podezdívce. Patro přesahuje přízemní část, kterou podpírá řada vyřezávaných sloupků tzv. podstávek. Na tyto sloupky navazuje pavlač s ozdobným lištováním situovaná do dvora. Celou stavbu doplňuje bohatě zdobená lomenice. K obytné části patří ještě hospodářské stavby. Další zajímavostí v zahradě před Dlaskovým statkem je Rakoušův sroubek. Patrový roubený špýchar na vysoké kamenné podezdívce z roku 1807 sem přemístili z Malého Rohozce v 60. letech 20. století.

Hospodářské stavení v Dolánkách stojí v pěkném a klidném prostředí. Je velice dobře dostupné díky železniční zastávce a hlavní silnici na Turnov v těsné blízkosti. Na návštěvníka pozitivně působí architektonicky ucelený objekt uzavřený plotem a upravené okolní prostředí. Statek prodělal mnoho stavebních úprav, poslední proběhly v druhé polovině 20. století, přes mnohé rekonstrukce si objekt zachoval původní historický ráz. Majitel místní selské usedlosti propůjčil statek do správy Muzea Českého ráje v Turnově. To tu zřídilo národopisnou expozici s výstavou lidového nábytku, zemědělského a řemeslnického nářadí a konají se tu národopisné slavnosti, což umožňuje využití statku pro velkou turistickou veřejnost.

4.2.2 Boučkův statek

Obr. 23 (Zdroj: Švehlová 2009)

Boučkův statek nalezneme na Malé Skále na břehu řeky Jizery. Podle Votavové (1988) i NPÚ (1999) patří k nejlépe zachovaným roubeným statkům pojizerského typu. V roce 1813 si ho přestavěli manželé Boučkovi do dnešní podoby. Skanzen bývalého dvorce tvoří tři budovy, patrový obytný dům, stodola a výměnek. Patrový statek má půdorysné rozměry 11 m na délku a 8 m na šířku, částečně zděnou a částečně roubenou konstrukci. Jedním z použitých stavebních prvků je podstávka, která nese roubenou stěnu patra. Štít zdobí charakteristická členěná lomenice, okna zase empírové orámování, budovu zastřešuje sedlová střecha se šindelovou krytinou. Dnes najdeme v přízemí objektu stylovou restauraci s pecí, kachlovými kamny a v patře na bývalé půdě maloskalskou galerii. Technický stav objektů má drobné závady například vlhké zdivo na obytné budově, narušené trámy povětrnostními vlivy a dřevokazným hmyzem, místy porušenou střešní krytinu.

Boučkův statek se stal turisticky a historicky známým objektem, jeho architektura zůstala i po současných opravách neporušená, a proto spadá pod památkovou ochranu. Je

posazený do jedné z nejkrásnějších oblastí Českého ráje, určité kouzlo tomuto místu dodává i protékající řeka Jizera, ráj vodáků. Díky velké turistické návštěvnosti Malé Skály se objekt dostatečně využívá.

4.2.3 Kopicův statek

Podle Davida a Soukupa (2003), Davida a Soukupa (2000) leží Kopicův statek, původně Jirošova rychta z roku 1787, nad skalnatým dolem u obce Kacanovy poblíž města Turnov. V uzavřeném dvorci přístupném dvěma pískovcovými branami stojí obytná patrová roubená budova s pavlačí. Přízemí tvoří jako ve většině těchto staveb světnice, síň a chlév. Patro objektu, které dříve sloužilo jako komory a sýpka, zdobí jednoduchý štít. K důležitým částem statku patří hospodářské budovy. Před statkem se nachází socha sv. Jiří z roku 1806, tu nechal zhotovit Jiří Jiroš první majitel. Dalším významným vlastníkem se stal Vojtěch Kopic, po něm nese statek svůj název Kopicův. Vojtěch Kopic tu žil přes 40 let a snažil se udržet statek v původní podobě, jako sochař samouk za 40 let vytvořil v blízkém okolí na desítkách pískovcových skal velké množství skalních reliéfů s motivy českých dějin doplněných veršiky a citáty.

Vesnická usedlost je uznávána jako pozoruhodná památka pojizerské lidové architektury. Nachází se na samotě, uprostřed hruboskalských lesů. Jelikož patří soukromým majitelům, je pro veřejnost nepřístupná, ale údolí pod statkem a skalní reliéfy mohou turisté navštívit celoročně.

4.2.4 Ostatní statky

Šolcův selský statek najdeme ve městě Sobotka. Podle Davida (2000), Technika (1988) i www.solcuvstatek.cz vystavěl roubené patrové stavení s pavlačí rolník Josef Šolc v roce 1811. V současné době patří k místním významným domům otevřeným pro veřejnost, neboť se zde nachází galerie s vystavovanými díly výtvarníků z domova i z ciziny. O její otevření se velikým úsilím zapříčinil bývalý majitel Karel Samšínák. Objekt postupem času dosti chátral, vystřídalo se zde mnoho vlastníků, až po roce 2005 prošel rekonstrukcí provedenou novým majitelem Janem Samšínákem. Díky vydařené rekonstrukci slouží statek pro kulturní a společenské akce v Sobotce. Jednou ze zajímavostí je, že v roce 1838 se na tomto gruntu narodil autor básnické sbírky Prvosenky, Václav Šolc.

Kompletně roubený Holanův statek se stal dominantou obce Příšovice u Turnova.

Náleží k cenným ukázkám selské roubené lidové architektury, je státem chráněnou historickou památkou. Patrové stavení zdobené dřevěnou pavlačí a hladkou lomenicí, s přístupem ze dvora má sedlovou střechu krytou doškem. První písemné zmínky o statku se uvádějí do roku 1559. Holanův statek dnes ze tří stran obklopuje nová zástavba, která částečně kazí celkový dojem při pohledu na stavení.

Bičíkův statek umístěný v centru obce patří k dalším dominantám Příšovic. Postaven byl již před rokem 1600. Jde o opravený statek v původním stylu. Díky svému zachovalému vzhledu ho v současnosti chrání stát jako historickou památku. Z části roubená budova má jedno patro s dřevěnou pavlačí. Před ní stojí zděná brána z roku 1804 ozdobena ornamentem. Jedná se o typický dům turnovského typu, k němuž byla přistavěna velká stodola.

4.3 Vesnické památkové rezervace

4.3.1 Vesec u Sobotky

Podle Davida a Soukupa (2000) a informací ze Státního okresního archivu Jičín spadá osada Vesec do obce Libošovice a rozprostírá se v blízkosti hradu Kostí a města Sobotky. Od roku 1977 se stala památkovou rezervací díky zachovalému vesnickému sídelnímu celku, který se poprvé připomíná již v roce 1497. Do památkové rezervace patří lidové stavby, střední a malé usedlosti okrouhle seskupené okolo návsi pocházející z 18. a 19. století. Jedná se o 18 chalup ve stylu architektury středního Pojizeří - stavby typu roubeného domu. Část budov zůstala původních, ostatní jsou upraveny. Většinou zde vidíme patrové domky s bočními pavlačemi, sedlovou střechou a štíty, které zdobí tzv. záklopy s datem vzniku stavby. Usedlosti mají často dochované členění průčelí. Nejstarší statek Šimůnkův pochází z roku 1787, k zajímavým objektům se řadí bývalá krčma z roku 1780. Mimo obytných usedlostí se v památkové rezervaci najdou roubené stodoly a chlévy, špýchary s pavlačí, kamenné stáje, zapuštěné sklepy. Náves zdobí sousoší Nejsvětější trojice z roku 1834 od lidového sochaře Jana Zemana ze Žernova.

Osada Vesec vytváří pěkný, estetický obraz místní krajiny, má statut památkové rezervace, což komplexně chrání všechny místní stavby pro další generace. Stavby vlastní soukromí majitelé a slouží k trvalému bydlení nebo k rekreačním účelům. Návštěvníci mají pouze možnost vnější prohlídky návsi, objekty nejsou přístupné.

4.3.2 Karlov

Obr. 24 (Zdroj: Švehlová 2010)

Podle Růžičky a Jordákové (2005), Davida a Soukupa (2000) tvoří Karlov část města Lomnice nad Popelkou. Místní historický okruh města se založil v roce 1739 – 1740 a sloužil jako řemeslnická kolonie. Karlovské náměstí bylo pro svoji výjimečnost vyhlášené v roce 1995 městskou památkovou rezervací lidové architektury. Představuje ukázkou vrcholného podkrkonošského dřevěného barokního urbanismu. Karlov tvoří přízemní i vícepatrová roubená stavení, všechny mají podobné prvky, jako je čelní loubí na třech nebo čtyřech sloupech a bohatě vyřezávané lomenice. Na náměstí stojí kamenná kašna a socha Panny Marie Karlovské z roku 1874. Většina domů pochází z 18. – 19. století, v některých chalupách nalezneme původní zařízení staré až 200 let.

Karlov leží poblíž centra města, návštěvník se tam dostane z náměstí během několika minut. Vypadá to, jako když se tu zastavil čas. Poklidné náměstí s parkem uprostřed obehnané chalupami ze všech stran působí upraveně. V současné době je většina místních staveb opravených, na některých probíhá rekonstrukce. Slouží majitelům k bydlení nebo k podnikání a zájemcům o historické stavby k pěkné prohlídce lidové architektury.

4.3.3 Trávníky, Běliště

Obr. 25: Krumžovsko (Zdroj: Švehlová 2009)

V Železném Brodě se nachází vesnická památková rezervace, jež nese název Trávníky. Podle Davida a Soukupa (2000) i Dostála (1985) ji tvoří bývalá řemeslnická a dělnická čtvrť skládající se z přízemních nebo patrových roubených domů z 18. a 19. století. Nejsou to chalupy soustředěné na jednom místě, ale dají se shlédnout při absolvování historického okruhu. Do okruhu patří Malé náměstí s kašnou a roubenými domky pojizerského typu. Místní zvláštností je, že tyto domy mají dodnes názvy svých někdejších majitelů. Například pod kostelními schody stojící Jechovsko, bývalé perníkářství, jedna z nejstarších budov města. Jeho nynější podoba pochází z přestavby v roce 1799. Naproti němu stojící Knopovsko, zděný empírový dům, původně pekařství. Jedna z nejzajímavějších dřevěných roubených staveb, bývalá koželužna a barvírna Běliště, patří Městskému muzeu, jde o největší roubenou

budovu v Železném Brodě. Od roku 1962 se dům zahrnul do památkové péče a v letech 1993 - 1997 byl zrekonstruován. V roce 1998 se do objektu umístila stálá národopisná expozice rozmístěná do 9 místností, v každé světnici se nachází výstava zaměřená na určitou oblast historie zdejšího kraje, například stará škola, cechy, zpracování lnu, starodávný nábytek, dřevěné betlémy.

Obr. 26: Bělišťe (Zdroj: Švehlová 2009)

Poznávací okruh Trávníky tvoří nabídku cestovního ruchu v rámci města Železný Brod a Českého ráje, s cílem přiblížit turistům historickou část města a zejména lidovou architekturu Horního Pojizeří. Na zpřístupnění a udržování okruhu se podílí společně několik partnerů včetně města a Informačního centra.

4.4 Další významné památky lidové architektury

Osada Studeňany leží poblíž Jičína u obce Dětenice. Podle Davida a Soukupa (2000), Růžičky a Jordákové (2005) pochází první doložená zmínka o středověké vsi z roku 1368. Dochovalo se tu několik udržovaných lidových usedlostí s typickou ukázkou lidové architektury Jičínska. V roce 1995 byly vyhlášeny vesnickou památkovou zónou. Dřevěné roubenky mají bohatě členěné lomenice a stavební prvky z pískovce. Mezi vzácná stavení se řadí hospoda z 19. století s dřevěnými pilastry a římsou a Paličkovovo stavení komorového typu z roku 1833.

Mezi dalšími významnými sídly s lidovou architekturou se vyskytuje vesnice Mužský vyhlášená památkovou rezervací. Svým půdorysem patří mezi lesní návesní vsi, má velkou a nepravidelnou náves s výstavbou drobnějších domů, většinou dochovaných v původním stavu. Do souboru venkovských roubených staveb pojizerského typu z 18. a 19. století se počítají dochované statky, roubený špýchar, roubené sýpky, hospodářská stavení a chalupy, za zmínku stojí i zděná brána a místní zvonička.

Podle Kesnera a Hedvičáka (2008), Šádka (2004), NPÚ se Jílovecká ulice nachází v semilském zákoutí, kde dřevěné chalupy ještě před několika desítkami let převažovaly. Do současnosti se zde dochoval soubor tří roubených chalup, postaven stylem prosté lidové architektury Horního Pojizeří. Architektonicky zajímavé stavby pocházejí z 18. – 19. století a připomínají původní zástavbu města. Díky dobrému neporušenému stavu byly vyhlášeny kulturní památkou. Jeden z celoroubených domků, postavený ve svahu

na kamenné podezdívce, zdobí lomenice. Další přízemní chalupa se sedlovou střechou má přestavěnou původní roubenou obytnou část, třetí chalupu okrašluje členěná lomenice. Dvě stavby jsou majetkem města, to udržuje jejich stav a využívá je ke kulturním akcím, třetí patří soukromníkovi a slouží k rekreačním účelům.

Obr: 27: Chalupa v Libštátě (Zdroj: Švehlová 2009)

Podle Kesnera a Hedvičáka (2008), NPÚ dokazuje kamenné bíle natřené stavení v Libštátě, cenná kulturní památka lidového stavitelství z druhé poloviny 18. století, řemeslnou zručnost českého lidu. Unikátní památku na domě tvoří bohatě zdobená lomenice, netradiční řezbářská výzdoba s rostlinnými a ornamentálními motivy. V současné době je téměř nevyužívaným, málo udržovaným, chátrajícím soukromým rekreačním objektem.

První škola ve vesnici Libštát se nalézá u kostela, fary a v blízkosti kamenného mostu, společně tyto stavby patří k historickému centru obce a má je v evidenci památkový ústav. Roubené přízemní stavení se zděnou obytnou částí ukončené sedlovou střechou postavili v roce 1781. V objektu se nacházel byt pro učitele a velká třída. Škola vyhořela a do současné podoby ji přestavili v roce 1922. Nyní patří do soukromého vlastnictví, údržbové a rekonstrukční práce prováděl majitel v minimálním rozsahu. Vlhké zdivo opadává, okna jsou rozbitá, došlo k opravení pouze střechy, budova není obyvatelná.

4.5 Zvonice

Zvonice slouží jako stavby pro umístění zvonů, většinou stojí při kostele, s kterým tvoří působivé soubory. Využívaly se ke kostelním a církevním záležitostem a v civilním životě jako zdroj informací, zvony oznamovaly čas, oheň, nepřátelé, nebezpečí, ale i radostné události. V Čechách se dochovalo přibližně 340 zvoníc, nenachází se však ve všech regionech. Český ráj patří mezi jednu z oblastí, kde se vyskytuje mnoho zachovalých a zrekonstruovaných převážně dřevěných zvoníc.

4.5.1 Obrácené zvony v Rovensku pod Troskami

Podle Kuči (1995), Růžičky a Jordákové (2005), Davida a Soukupa (2000) pochází zvonice se třemi obrácenými zvony, někdy také nazývanými rebelantskými, ze 17. století a stojí u rovenského kostela sv. Václava. Původní zvonice shořela, místní obyvatelé postavili v roce 1630 na troskách novou, avšak zvony jako trest za vzpouru proti rekatolizaci museli upevnit obráceně srdcem vzhůru a podepřít tyčí nazývanou sochor, aby se nepřevrátily.

Zvonice má osmihranný zděný základ a pokračuje jako čtyřboká dřevěná stavba. Tvoří ji dvě stavební kostry, jedna drží váhu zvonů a druhá plášť zvonice a její střechu. Z přízemí do patra návštěvník vystoupá po 33 schodech, ty vedou na ochoz, který těsně navazuje na prostor s umístěnými zvony, z něho diváci sledují zvonění. Pod střechou jsou okna nazývaná zvonková, skrz ně vychází zvuk zvonů ven ze stavby.

Obr. 28: Obrácené zvony (Zdroj: Švehlová 2009)

Všechny tři zvony odlil Martin Schrötter z Hostinného. Každý zvon má své jméno, největší z nich umístěný uprostřed váží 24 q, měří 118 cm, průměr kalicha má 129 cm a jmenuje se sv. Václav. Druhý zvon vysoký 1 m s průměrem 110 cm nese jméno sv. Jana Křtitele a váží 15 q. Třetí zvon se jmenuje sv. Jiří, je nejmenší a váží 6 q, jeho výška čítá 80 cm a průměr 85 cm. Zvony přečkaly válečná léta, kdy se pro vojenský zbrojářský průmysl zvony roztavovaly. Zvonice patří pod správu Farního úřadu v Rovensku pod Troskami.

Turisticky využívaný objekt zvonice tvoří s kostelem historické centrum obce. Stále funkční zvonice zvoní pravidelně každou neděli ve 12 hodin. Čtyři zvoníci musí v úplné souhře a v určitém rytmu rozhybat zvony tak, aby zněl správný souzvuk. Celá zvonice se při tom otřásá, i přesto se návštěvníkům naskytne unikátní a neopakovatelný zážitek.

4.5.2 Škodějov

Obr. 29 (Zdroj: Švehlová 2009)

Podle Kesnera a Hedvičáka (2008), Lukáše (1959) pochází celodřevěná zvonice z roku 1849. Stojí u typického staročeského statku, vystavěná byla na podezdívce z lomového kamene ve tvaru čtyřbokého jehlanu. Nad širokou podezdívkou má okapovou stříšku opláštěnou řezaným šindelem, hlavní část obedňují prkna s lištami. Zvonice s výškou 6,5 m, má zakončení kuželovou stříškou. Pod stříškou je otevřená lucerna se čtyřmi skromně zdobenými okenními otvory, v níž visí železný zvon.

Škodějovská obecní zvonice částečně utrpěla novodobými úpravami, přesto spolu se sousedním statkem poskytuje cenný doklad venkovské lidové architektury.

4.5.3 Zvonice v Lomnici nad Popelkou

Obr. 30 (Švehlová 2010)

Podle Kesnera a Hedvičáka (2008), Lukáše (1959) i Berana (2002) patří lomnická dřevěná hřbitovní zvonice se dvěma zvony z roku 1652 k nejmohutnějším stavbám na Semilsku. Řadí se k dobře zachovalým architektonickým památkám. Jde o typ hranolové zvonice s vloženou vzpěradlovou konstrukcí, stojí na šestiboké zděné základně. Díky spodní šikmé stříšce, má charakter stupňovité siluety. Zastřešuje ji pravidelná stanová střecha. V patře visí velký zvon z roku 1756 od zvonaře Zachariáše Ditricha zdobený vysokým reliéfem a malý zvonek tzv. umíráček.

Zvonice dominuje místnímu hřbitovu, v těsné její blízkosti leží hroby. Budova má novou střechu, ale základní podezdívka je popraskaná, rozpadá se, dřevěná stříška těsně nad podezdívkou má vypadané šindele. I zde se projevuje chátrání budovy díky nedostatku peněžních prostředků.

4.5.4 Zvonice v Železném Brodě

Obr. 31 (Zdroj: Švehlová 2009)

Podle Kuči (1994) i Lukáše (1959) stojí na vyvýšenině nad Jizerou nedaleko od náměstí. Tvoří barokní areál společně se svatojakubským kostelem, farou a kostnicí. Zvonici postavil roku 1761 J. J. Volkert, při základu osmiboká stupňovitá stavba se tyčí na zděné podezdívce, má ojedinělou konstrukci zabezpečenou šikmými vzpěrami. Ukončení tvoří bání s dvojramenným křížem. Původní zvonice shořela, k její rekonstrukci došlo v roce 2007 přesně podle předchozího vzoru. Visí v ní nový zvon od zvonáře Manouška nazvaný svatý Jakub, váží 480 kg.

Historicky působící stavba se nachází v perfektním stavu, i když dělá dojem staré památky je vlastně zcela nová.

4.5.5 Ostatní zvonice

Podle Kesnera a Hedvičáka (2008), Kuči (1995), Davida a Soukupa (2000), Lukáše (1959) pochází Bítouchovská zvonice, barokní zděná stavba na čtvercovém půdorysu, z roku 1812. Zastřešení má neobvyklé s vysokou střechou pokrytou šindelem, bání, lucernou. Patří mezi unikátní zachovalé památky lidového stavitelství.

Obr. 32: Vyskeř (Zdroj: Švehlová 2009)

U mohutného novodobého kostela, na nejvyšším okraji vsi Vyskeř, stojí dřevěná zvonice postavená zřejmě roku 1750 a obnovená v roce 1830. Poměrně štíhlá, stupňovitá stavba s roubenou obvodovou zídkou a štenýřovou konstrukcí s jedním zvonem má osmiboký základ. Objekt lze shlédnout jenom zvenčí, uvnitř není upraven a uzpůsoben pro prohlídky.

Osmiboká celodřevěná zvonice v Hájích nad Jizerou byla postavena v roce 1790. Její konstrukci opláštěje dřevěný štípaný šindel. Vrch zvonice zakončuje otevřená lucerna, ve které visí nový zvonek z roku 1998 odlitý Marií Tomáškovou-Dytrychovou. Celá lucerna má stanovou stříšku založenou na osmiboké zděné základně. Stavba se opravovala několikrát, naposledy v roce 1998.

Vsi Osek dominuje areál barokního kostela s gotickou zvonící charakteristickou pro zdejší kraj. Dřevěnou šestibokou zvonici specifického typu s otevřeným prostorem

u zvonu postavili roku 1655 na zděných základech o stranách přibližně 5 m. Má vzpěradlovou konstrukci, což znamená, že trám nesoucí zvon je šikmo vzepřený trámovými vzpěrami. Nahoru se zužující stavba 11,85 m vysoká nabízí pro zájemce také výhled do kraje. Tento typ stavby zastupuje vývojově nejdůležitější skupinu českých zvoníc.

Na horním okraji návsi vesnice Nepřívěc u Sobotky u místního kostela se nachází osmiboká zděná zvonice s mansardovou střechou z roku 1786. Zdi vystavěné z pískovcových kvádrů doplňuje lomový kamen, což patří v oblasti Českého ráje k netypickým, převážně se tu objevují zvonice dřevěné. Na zděnou zvonici má celkem neobvyklé řešení, zvonovou stolicí tvoří trojúhelníkový rám, původně sloužila pro tři zvony. Stavba byla opravena v roce 1855, v současné době chátrá, fasáda opadáva, ve zdivu lze vidět praskliny, zasluhovala by opravu.

Celodřevěná zvonice v Libštátě z roku 1871 stojí u opuštěné hřbitovní kaple luterské evangelické církve. Hranolová stavba 5 m vysoká je svrchně obedněná, zakončená valbovou střechou s makovicí a křížem. Původně tu visely 3 zvony z roku 1656 - 1664. Dva zrekvírovali za 1. světové války, třetí převezli do českobratrské modlitebny v Libštátě. Zvonice chátrá jako celý objekt hřbitova a kostela. Snahou obce a místních věřících se částečně opravila střecha kostela, na ostatní investice chybí finance. Na opravu celého objektu kostela, hřbitova a zvonice pořádá každý rok evangelická církev sbírky.

Mezi již zaniklé zvonice se řadí dřevěné zvonice v Bystřici, Libošovicích, Markvarticích a Robousých.

5 MODERNÍ A PRŮMYSLOVÁ ARCHITEKTURA V ČESKÉM RÁJI

5.1 Moderní architektura

Pro Český ráj je více než moderní architektura typická architektura lidová, známé hrady a zámky. I přes nižší koncentraci velkých měst se zde moderní architektura vyskytuje, ale v menší míře. Pod pojmem moderní architektura si lze představit různé objekty, tato práce se zaměří převážně na slavné vily Českého ráje. Stojí za zmínku připomenout, že nejen honosné a turisty navštěvované památky se musí chránit a pečovat o ně. I některé stavby nepřístupné veřejnosti, v nichž lidé dodnes bydlí, je třeba zachovat jako památku. Řadí se mnohdy mezi díla uznávaných architektů a patří ke skvostům své doby a svého stylu. Některé ze slavných vil Českého ráje se objevují v seznamu kulturních památek České republiky.

Podle Halíka (2007) se největší koncentrace slavných vil Českého ráje nachází ve městě Turnov. Jsou zde známé vily s názvem Šimákova, Karčova, Antonína Žáka, Krýšova a Louhova. Nejstarší z nich Šimákova vila ve Skálově ulici čp. 465 vznikla před rokem 1880 a její architekt není znám. I když se jedná o vilu nacházející se ve městě svými architektonickými prvky se v mnohém podobá lidovým stavbám na vesnicích. Má jednoduchý půdorys, zdobení oken a balkonek v mnohém připomínají vesnické prvky. Možná to byl záměr neznámého architekta, aby Šimákova vila v některých rysech připomínala lidové stavby, a tak pozitivně splynula s okolím Turnova a navázala na umění lidové architektury. V každé moderní době se dá navázat na minulé tradice a zachovat příjemný ráz celé krajiny.

Obr. 33: Šimákova vila (Zdroj: Halík 2007)

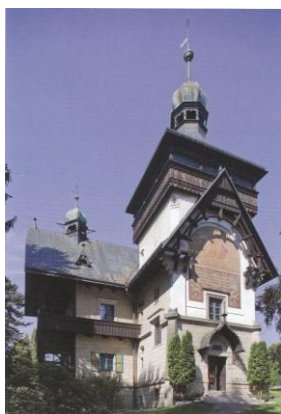

I v Železném Brodě nalezneme vily uznávaných architektů, k nejvýznamnějším patří dům Aloise Meteláka, Junova vila, Brychtova vlastní vila a vila manželů Noskových.

K funkcionalisticky nejlepším domům v Železném Brodě se řadí dům Aloise Meteláka vystavěný dle vlastního projektu majitele. Metelák pracoval jako architekt a ředitel zdejší střední sklářské školy. Metelákova vila vznikla v roce 1931, má poměrně jednoduchý tvar, bílou omítku a velká okna. Dům má plochou střechu se zábradlím, která se dá využít jako terasa. Vila se svým stylem a vzhledem hodí do okolí a nijak ho nenarušuje. Dílo se ovšem opomíjí a určitě je dobré si ho připomenout jako památku stavitelství počátku 20. století.

Obr. 34: Řezníčkova vila na Hrubé Skále

(Zdroj: Halík 2007)

Významnou vilu na Hrubé Skále představuje poměrně dobře zachovalá Řezníčkova vila zapsaná do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky. Majitel Karel Řezníček pověřil architekta Jana Vejrycha, aby postavil vilu s prvky lidové architektury. Vilu opravdu zdobí řada okenic, pavlače, lomenice typické pro lidovou architekturu a její půdorys nese tvar nepravidelného kříže. Dnes vilu zcela využívá obecní úřad, který v ní sídlí.

Podle Ulricha (2007) se vyskytují v Jičíně tři slavné vily, vila Theodory Němcové, Jakubcova a vila Otýlie Mendíkové. Theodora Němcová, dcera spisovatelky Boženy Němcové, si nechala v Jičíně na Holínském předměstí vystavět dům, který kombinuje prvky a motivy evropské secese, lidové architektury a anglické architektury. V roce 1964 se objekt dostal na seznam kulturních památek.

Další významné vily stojí v Nové Pace například Suchardův dům postaven architektem Otakarem Wolfem. Pro Mladoboleslavsko jsou typické stavby architekta Jiřího Vendelína Krohy, který navrhl Střední průmyslovou školu či areál Okresní nemocenské pojišťovny v Mladé Boleslavi.

5.2 Průmyslová architektura

5.2.1 Základní informace

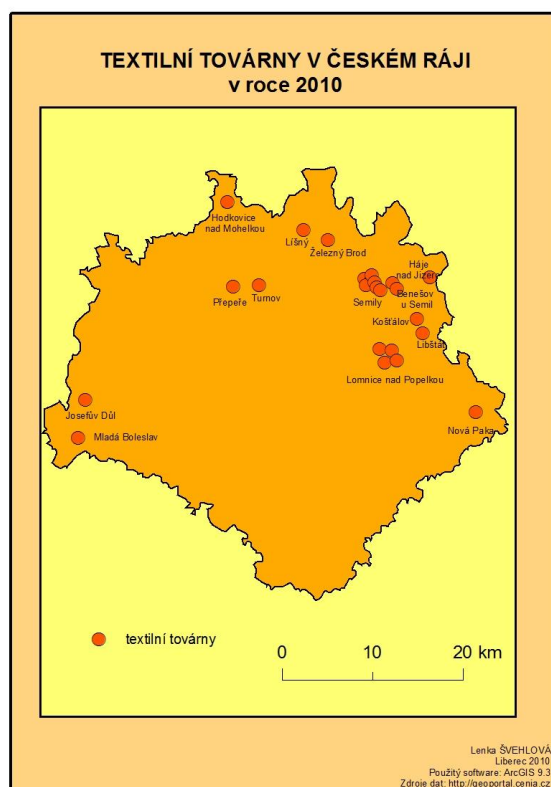
Průmyslová architektura je na území Českého ráje zastoupena v poměrně hojném počtu, nejvíce objektů vznikalo v 19. století, v období průmyslové revoluce. Pro každou oblast Českého ráje se stal typický jiný druh průmyslu a průmyslových staveb. Podle Berana a Valchářové (2007) i Jakla (2004) se ve městě Turnově a jeho okolí vyskytují a zpracovávají drahé kameny, a proto zde vznikaly brusírny např. Brusírna Josef

Valha či František Šlechta. Pro město Železný Brod jsou typické sklárny např. Cristallum – Arnold Schönbeck a spol., výroba křišťálové skla. V Mladé Boleslavi a okolí stála textilka, několik pivovarů, cukrovary a továrna na výrobu automobilů dnešní Škoda. Stavby či komplexy těchto staveb nám přináší přehled o širokém výrobním sortimentu v Českém ráji, ale i pozoruhodnost a různorodost používané architektury.

Nejtypičtějším průmyslem pro oblast Českého ráje se staly textilní závody, kterých tu v 19. století začalo vyrůstat velké množství, převážně se vyskytovaly na Semilsku a Železnobrodsku. Na vznik a existenci textilních továren mělo vliv historické zpracování lnu v daném regionu, rozvoj také podporovala souvislá silniční síť a dokončení železniční trati Pradubice – Liberec. Mezi významné textilky patří Franz Schmitt, přádelna a tkalcovna bavlny, Franz Schmitt, odpadová přádelna „Ida“, Melich a syn, tkalcovna a šlichtovna, Technolen v Lomnici n. Popelkou, provazárna v Turnově, textilky v Benešově u Semil, Hájích nad Jizerou, v Košťálově, Libštátě a další.

Obr. 35: Textilní továrny v Českém ráji (Zdroj: Švehlová 2010)

Tab. 2: Ohrožené a zbořené stavby průmyslové architektury v Českém ráji
(Zdroj: <https://registr.cvut.cz/>)

Druh	Místo	Název
Ohrožené	Hrubá Skála	Panský pivovar
Ohrožené	Lomnice nad Popelkou	Rohanský pivovar
Ohrožené	Lomnice nad Popelkou	Josef Crha, mechanická tkalcovna
Ohrožené	Železný Brod	Cristallum-Arnold Schönbeck a spol., výroba křišťálového skla
Zbořené	Kopidlno	Gräflich Erwein Schlik'sche Zuckerfabrik
Zbořené	Mladá Boleslav	Měšťanský pivovar
Zbořené	Mladá Boleslav	Textilní továrna Ignaz Klinger I
Zbořené	Semily	Josef Prokop, rakvárna

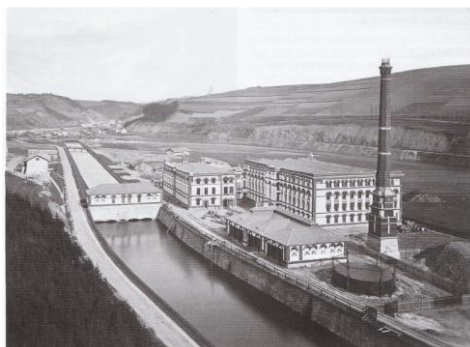
5.2.2 Významné továrny

Podle Berana a Valchářové (2007), Jakla (2004) vystavěl mezi roky 1862 – 1865 Franz Schmitt v Semilech v Řekách přádelnu bavlny a mechanickou tkalcovnu, která po dostavění zaměstnávala 1700 lidí. Došlo k prokopání náhonu z blízké řeky Jizery, náhon ohraničil území okolo továrny, které se stalo prakticky samostatné a nezávislé na Semilech. V průběhu doby se zde vybudovala celá dělnická kolonie, postavily se obytné domy, pošta, obchody, dokonce i škola. Samotný komplex výrobních budov tvořila třípodlažní budova tkalcovny 190 m dlouhá, bělidlo, dvě přádelny, centrální kotelna a další. Fasády na objektech byly ve stylu pozdního racionálního mnichovského Rundbogenstilu a používaly se u všech nově přistavovaných budov. Komplex byl průběžně modernizován a dále přistavován ve stejném architektonickém stylu. Po znárodnění v areálu sídlila n. p. Kolora a současným majitelem je firma a. s. Hybler, pokračuje v textilní výrobě, ale jen v malém množství.

Johann Liebig, zakladatel jedné z nejvýznamnějších evropských podnikatelských dynastií, vybudoval v roce 1859 továrnu Johann Liebig a spol., přádelna bavlny v Železném Brodě. Stavba přádelny bavlny ve velké míře ovlivnila zdejší krajinu, byla provedena meliorace Jizery, zbudován tovární náhon a nová silnice do Tanvaldu. Součástí zdejšího areálu se stala i dělnická kolonie a tovární hotel. Provozovna později patřila n. p. Kolora. Dnes se v továrně nevyrábí, majitel objektu připravuje plán na nové využití.

Obr. 36: Továrna v Železném Brodě
(Zdroj: Beran a Valchařová 2009)

Lomnice nad Popelkou se proslavila světoznámou výrobou sucharů, kde je na počátku 20. století vyráběly dvě továrny, jež vlastnila rodina Jínů. Po roce 1948 se obě továrny začlenily do n. p. Československé čokoládovny. Starší areál dnes slouží k výrobě nábytku. Novější tvoří komplex několika propojených budov o třech podlažích s luxfery osvětlenou schodišťovou věží. Ani zde se nepeče, budova slouží k jiným průmyslovým účelům. Stavba mírně chátrá a nový provoz zřejmě nevydělá na celkovou opravu.

5.2.3 Pivovary

Podle Jakla (2004) i Berana a Valchářové (2007) mají pivovary a vaření piva na našem území dávnou tradici. Na poměrně malém území Českého ráje bylo a i dnes ještě je mnoho pivovarů. Pivovary původně vznikaly v místě šlechtického panství. V současné době zde nalezneme 5 stále funkčních pivovarů s dlouholetou historickou tradicí. Ostatní již nefunkční pivovary a budovy okolo nich chátrají a stávají se ohroženými památkami nebo slouží jako skladiště či pro jiné účely. Stále funkční pivovary existují v Dětenicích, Svijanech, Turnově – Malý Rohozec, Nové Pace a v Klášteře Hradišti nad Jizerou.

Tab. 3: Pivovary v turistickém regionu Český ráj

(Zdroj: <https://registr.cvut.cz>)

Místo	Název	Dosud funkční
Dětenice	Pivovar řádu maltézských rytířů v Praze	Ano
Hodkovice nad Mohelkou	Wilhelm Svoboda, pivovar	Ne

Hrubá Skála	Panský pivovar	Ne
Klášter Hradiště nad Jizerou	Pivovar	Ano
Libáň	Pivovar	Ne
Lomnice nad Popelkou	Rohanský pivovar	Ne
Malá Skála	Pivovar Smiřických ze Smiřic	Ne
Mladá Boleslav	Měšťanský pivovar	Ne
Mladá Boleslav – Čertice	Panský pivovar Kaplířů z Krajku	Ne
Nová Paka	Akciový pivovar se sladovnou	Ano
Semily	Pivovar Smiřických ze Smiřic	Ne
Staré Hrady	Pivovar hraběte Erwina Schlika	Ne
Svijany	Knížecí Rohanský pivovar	Ano
Turnov – Malý Rohozec	Pivovar Rohozec	Ano

Rohanský pivovar v Lomnici nad Popelkou původně stál u zámeckého rybníka, v současné době se zde místo vodní plochy nachází autobusové nádraží. První písemná zmínka o jeho stavbě pochází z roku 1660. Později kníže Rohan rozšířil stavbu pivovaru o sladovnu a varnu. K ukončení výroby lomnického piva došlo v roce 1958. Komplex budov pivovaru byl později využíván především pro potřeby JZD. V současnosti objekt patří k jedné z nejstarších budov ve městě a zároveň mezi ohrožené průmyslové stavby, budova se zachovalými původními konstrukcemi se nachází ve velmi špatném, polorozpadlém stavu.

Obr. 37: Lomnický pivovar dříve
(Zdroj: <http://www.pivety.com>)

Obr. 38: Lomnický pivovar dnes
(Zdroj: <http://www.pivety.com>)

Podle Berana a Valchářové (2007), <http://www.pivovarsvijany.cz/czhist.aspx> pochází první zmínka o svijanském pivovaru z roku 1564. V roce 1912 pivovar koupil a zmodernizoval sládek Antonín Kratochvíle. Od roku 1998 vlastní pivovar společnost Pivovar Svijany, s.r.o., v roce 2005 se přeměnila na akciovou společnost. V současné době se zcela funkční pivovar Svijany stává nejsilnější značkou na Liberecku a Jablonecku. Svijanská piva získala řadu ocenění, mohou se pyšnit titulem pivo České republiky. Komplex budov se nachází poblíž dálnice z Prahy na Liberec, za Mnichovým Hradištěm. Již z dálky Vás upoutá veliké plechové pivo, které tvoří natřený zásobník na slad, dále se tu tyčí dva pivovarské komíny s přilehlými budovami.

Podle Berana a Valchářové (2007) i <http://www.pivorohozec.cz/historie.html> založil v bývalém zámku František Unger v roce 1850 pivovar Malý Rohozec. V roce 1909 ho získala společnost Společenský pivovar hostinských, s.r.o., ta k stávající budově přistavěla ležácké sklepy, novorenesanční správní budovu, sladovnu a varnu s novým komínem. Objekt během své historie vystřídal ještě různé majitele a od roku 1994 patří do rukou soukromníka. Historický areál se nachází asi 2 km od Turnova, je vhodně začleněn do okolní krajiny, stojí u pivovarského rybníka a sousedí se zámeckou zahradou. Vstupní bránu zdobí vyzděné pilíře a v popředí rostou dva stoleté duby. V areálu se nachází veliký dvůr se správní budovou v pseudorenesanční formě, s restaurací, s varnou, sklepy, expedicí. K zajímavostem se řadí původní sklepní dlažba, zachovalé původní stylové schodiště ve správní budově. Roku 1935 patřil pivovar Malý Rohozec mezi 50 největších pivovarů v republice, situace se však postupně zhoršovala a až po roce 2004 došlo k zlepšení založením nové společnosti Pivovar Rohozec. Nový majitelé pozvedli výrobu i kvalitu piva.

Provozovna pivovaru Nová Paka stojí u pivovarského rybníka, podle <http://www.novopackepivo.cz> výrobu zahájila v roce 1872 v základních budovách varny, spilky, sklepa a sladovny. V průběhu let se objekt připomínající spíše areál zámku udržoval a částečně přistavoval. Od roku 2003 probíhala rozsáhlá rekonstrukce v duchu původní architektury, při níž dostal objekt mimo jiné novou fasádu a střechu. Mezi architektonické zajímavosti patří budova stylové restaurace, historické klenby v prostorách pivovaru. Novopacké pivo získalo řadu ocenění, vyrábí podle vlastní receptury z vlastního sladu a kvalitního českého chmele, velkou část produkce vyváží do zahraničí. V současné době se pivovar snaží zapojit i do cestovního ruchu, organizuje exkurze s průvodcem po objektu.

6 POZNÁVACÍ TRASY PO ČESKÉM RÁJI

6.1 Trasa pro turisty

Obr. 39: Podél Jizery za krásami lidové architektury

Délka trasy: cca 38 km, 14 km pěšky a 24 km vlakem

Průběh trasy:

Semily – Podspálov – Železný Brod – Malá Skála – Dolánky u Turnova – Semily

Popis trasy:

Trasu zahájíme v Semilech na Riegrově náměstí, vydáme se po Husově ulici, u radnice odbočíme na Koštofranskou a dále do Jilovecké, kde stojí významné roubenky. Stejnou cestou se vrátíme zpět a v Husově ulici pokračujeme směrem na Bítouchov a následně se napojíme na Riegrovu stezku, v turistických průvodcích červeně značenou. Přibližně 3 km dlouhá Riegrova stezka vede podél Jizery. Na stezce se nachází řada zajímavostí například Böhmová vyhlídka, pramen Antala Staška či 12 m dlouhý tunel ve skále. Stezka končí v Podspálově, kde se můžeme občerstvit v místní restauraci a s průvodcem si prohlédnout zdejší hydroelektrárnu. Z Podspálava pokračujeme opět po červené do Železného Brodu, kde bude přibližně po 3 km naše další zastavení. Tím bude známý poznávací okruh Trávníky (viz mapka níže), který nás seznámí s místní lidovou architekturou. Součástí tohoto okruhu je tzv. Bělíště největší roubená stavba ve městě přístupná se svými expozicemi veřejnosti. Poté se po Masarykově ulici vydáme

směrem na nádraží, kde vlakem přejedeme na 6 km vzdálenou Malou Skálu (vlaky jezdí ve velmi častém intervalu). Přejezd vlakem trvá přibližně 7 minut. Na Malé Skále si prohlédneme Boučkův statek, patrovou roubenku, typickou ukázkou lidové architektury a v objektu umístěnou galerii Josefa Jíry. V Boučkově statku se můžeme občerstvit, v přízemí se nachází restaurace. Od Boučkova statku se po modře značené turistické stezce vydáme směrem na Drábovnu, po 1 km se napojíme na červeně značenou turistickou stezku, nazývanou Zlatá stezka Českého ráje a po ní dojdeme až do 3,5 km vzdálených Dolánek u Turnova. Naším posledním cílem bude Dlaskův statek, ten si lze prohlédnout s průvodcem. Několik desítek metrů od Dlaskova statku se nachází železniční zastávka Dolánky a vlak odsud nás zaveze až na počátek naší trasy do Semil, cesta vlakem trvá asi 20 minut a je dlouhá 18 km. Přijedeme do Semil na vlakové nádraží a po Nádražní ulici se dostaneme do počátečního bodu naší trasy na Riegrovo náměstí.

Zajímavosti na trase:

SEMILY (Podle www.semily.cz)

Roubenky v Jílovecké ulici (hlavní cíl trasy)

Obr. 40 (Zdroj: Švehlová 2010)

Nad Jíloveckým potokem se nachází řada roubených domků, které pochází z let 1785 – 1789. Roubenky tvoří neporušený celek původní zástavby.

Rodný dům Ivana Olbrachta

Obr. 41 (Zdroj: Švehlová 2010)

Rodný dům Ivana Olbrachta je jeden z nejstarších domů v Semilech. Dnes se v něm nachází Muzeum a Pojizerská galerie.

Riegrův mlýn

Obr. 42 (Zdroj: Švehlová 2010)

V Riegrově domku dnes sídlí městské informační středisko, dříve byl součástí Riegrova mlýna. Z Riegrovy rodiny pocházel nejslavnější rodák Semil František Ladislav Rieger.

RIEGROVA STEZKA

Obr. 43 (Zdroj: www.cesky-raj.info)

Riegrova stezka vede kaňonem Jizery, podle Davida a Soukupa (2003) ji vybuřoval Klub českých turistů. Je dlouhá necelé 3 km a pojmenovaná po semilském rodáku JUDr. Františku Riegrovi. Na trase stezky se vyskytuje řada zajímavých míst – například Böhmová vyhlídka, kryté odpočívadlo se stolem a lavičkami, pramen Antala Staška a také 12 m dlouhý tunel proražený do skály.

PODSPÁLOV

Hydroelektrárna

Obr. 44 (Zdroj: Švehlová 2009)

Podle Roubalové (2005) se v místní části obce Spálov v osadě Podspálov nachází hydroelektrárna vybudovaná v roce 1921 až 1926. Vodu do elektrárny přivádí štola vedoucí z řeky Jizery. Hydroelektrárnu je možné navštívit a s průvodcem si ji prohlédnout.

ŽELEZNÝ BROD

Poznávací okruh Trávníky (hlavní cíl trasy)

Obr. 45 (Zdroj: Švehlová 2009)

Poznávací okruh Trávníky nás zavede do historického prostředí roubených a zděných staveb památkové zóny a památkové rezervace Trávníky. Představí se nám zde řada památek lidové architektury.

Obr. 46: Mapa poznávacího okruhu Trávníky (Zdroj: www.travniky.info)

Stanoviště okruhu: 1. Malé náměstí, 2. Chrám svatého Jakuba Většího, 3. Folkrtovsko a č. 220, 4. Řadová zástavba č. 129, 153, 154, 5. Dům U lípy č. 191, 204, 6. Vélovsko a Grosovsko č. 242, 7. Běliště, 8. Krumžovsko a Huškovsko č. 61, 32

MALÁ SKÁLA

Boučkův statek (hlavní cíl trasy)

Obr. 47 (Zdroj: Švehlová 2009)

Podle Votavové (1988) patří Boučkův statek k nejlépe zachovaným roubeným statkům pojizerského typu, v roce 1813 si ho přestavěli manželé Boučkovi do dnešní podoby. Uvnitř se nachází hospoda, expozice muzea a galerie.

DOLÁNKY U TURNOVA

Dlaskův statek (hlavní cíl trasy)

Obr. 48 (Zdroj: Švehlová 2009)

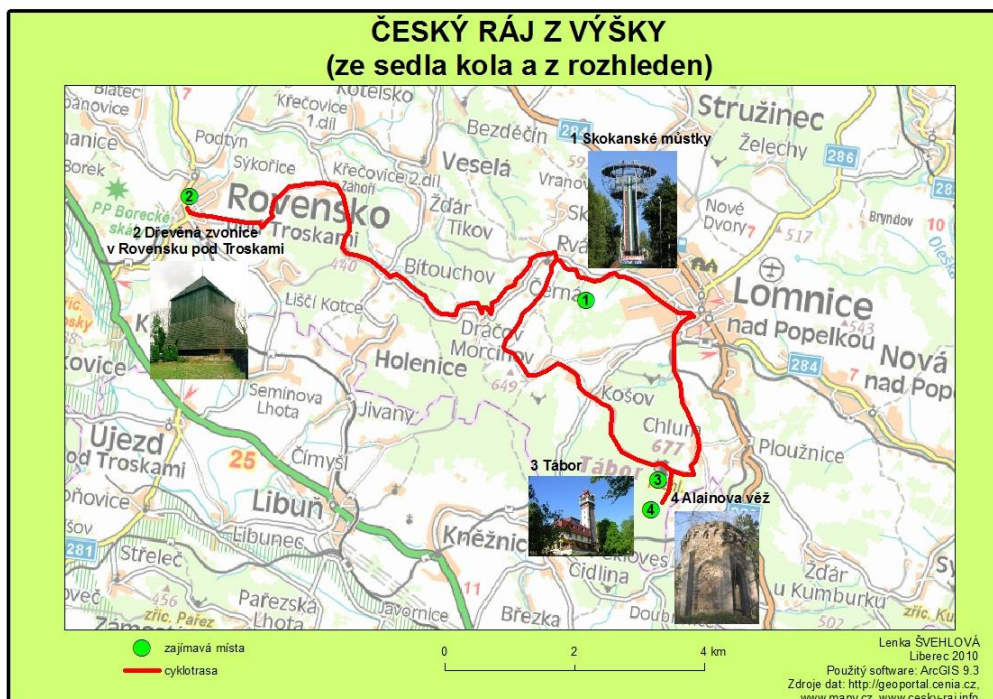

Podle Kňapa a Tůmy (2007) představuje Dlaskův statek, jedna z nejkrásnějších patrových roubených staveb v regionu Českého ráje, typickou ukázkou architektury pojizerského typu. Součástí expozice je i socha Panny Marie a roubený špýchar převezený z Malého Rohozce.

6.2 Trasa pro cykloturisty

Obr. 49: Český ráj z výšky (ze sedla kola a z rozhleden)

Délka trasy: cca 33 km

Průběh trasy:

Lomnice nad Popelkou – Skokanské můstky - Rovensko pod Troskami – Tábor –
Alainova věž - Lomnice nad Popelkou

Popis trasy:

Putování začneme v Lomnici nad Popelkou na Husově náměstí. Po cyklotrase číslo 4172 se dostaneme na okraj Lomnice do lyžařského areálu, v němž se nachází skokanské můstky se zpřístupněným vyhlídkovým ochozem pro návštěvníky. Poté pojedeme po stále stejné cyklostezce, mineme Rváčov, Dráčov až dojedeme do Rovenska pod Troskami. Délka trasy z Lomnice do Rovenska činí cca 13 km. V Rovensku pod Troskami se zastavíme u dřevěné zvonice s obrácenými zvony. Zvonici si můžeme prohlédnout i zevnitř, z okénka zvonice se naskytne pěkný výhled na město. V těsné blízkosti zvonice stojí významný gotický kostel sv. Václava. Po prohlédnutí Rovenska se po stejné cyklostezce číslo 4172 vydáme zpět směrem na Lomnici nad Popelkou. Přibližně 10 km od Rovenska, u Rváčova, se napojíme na cyklostezku 4017, po níž dojedeme na vrch Tábor. Zde se tyčí Tichánkova rozhledna a u ní stojí místní restaurace. Asi 2 km

jižně od rozhledny na Táboře navštívíme Alainovu věž, k níž se dostaneme po turistické stezce modře značené. Alainova věž sloužila jako posed pro majitele panství Rohany. Po stejné trase se vrátíme zpět k Tichánkovi rozhledně a po cyklostezce 4017 pokračujeme do 3 km vzdálené Lomnice nad Popelkou. Na křižovatce odbočíme na cyklostezku 4171, po té dojedeme až na lomnické Husovo náměstí. V Lomnici můžeme navštívit místní muzeum, které se nachází přímo na náměstí nebo nedalekou památkovou rezervaci lidové architektury Karlov.

Zajímavosti na trase:

LOMNICE NAD POPELKOU

Skokanské můstky (hlavní cíl trasy)

Obr. 50 (Zdroj: www.cesky-raj.info)

Podle www.cesky-raj.info je výhled na Lomnici nad Popelkou a její okolí umožněn z vyhlídkového 28 m vysokého ochozu zrekonstruovaného skokanského můstku K-70 od roku 2007.

Rozhledna Tábor - Tichánkova (hlavní cíl trasy)

Obr. 51 (Zdroj: Švehlová 2010)

Vrch Tábor se s výškou 687 m n. m. řadí k druhému nejvyššímu vrcholu Českého ráje. Podle Kňapa a Tůmy (2007) tu od roku 1911 stojí cihlová rozhledna 35 m vysoká. Vyhlídkový ochoz se nachází ve výšce 26 m a vede k němu 145 schodů.

Alainova věž (hlavní cíl trasy)

Obr. 52 (Zdroj: www.cesky-raj.info)

Na svahu vrchu Tábor lze kromě Tichánkovy rozhledny najít zbytky Alainovy věže, původně vyhlídkové, 13 m vysoké pseudogotické stavby. V současné době se řadí mezi zdevastované památky.

Karlovy (vesnická památková rezervace)

Obr. 53 (Zdroj: Švehlová 2010)

Podle Davida a Soukupa (2000) se v lomnické čtvrti Karlovy zachovalo několik roubenek a vesnických stavení, které jsou od roku 1995 prohlášeny vesnickou památkovou rezervací. Mezi nejhezčí z nich se řadí dům s dvoupásovou lomenicí, jenž připomíná jihočeské selské baroko.

Muzeum v Lomnici nad Popelkou

Obr. 54 (Zdroj: Švehlová 2010)

Místní muzeum s galerií stojí na Husově náměstí. Podle Růžičky a Jordákové (2005) nechal budovu muzea postavit Petr August na počátku 19. století. V muzeu si lze prohlédnout mineralogickou, národopisnou a přírodovědnou expozici.

ROVENSKO POD TROSKAMI

Zvonice v Rovensku pod Troskami

Obr. 55 (Zdroj: Švehlová 2009)

Podle Kuči (1995) pochází dřevěná zvonice z roku 1630. Její raritou jsou tři zvony obrácené srdcem vzhůru do pohybu uváděny šlapáním.

Kostel sv. Václava

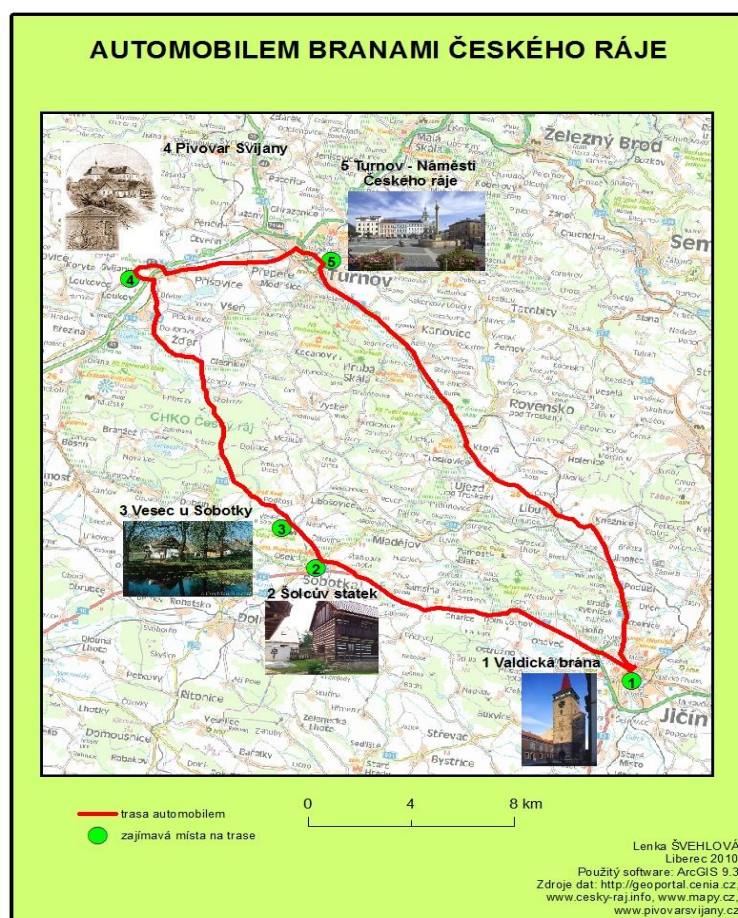
Obr. 56 (Zdroj: Švehlová 2009)

Podle Kuči (1995) pochází kostel sv. Václava ze 14. století, stojí v těsné blízkosti dřevěné zvonice. Je to velmi významná stavba gotického stylu.

6.3 Trasa pro motoristy

Obr. 57: Automobilem branami Českého ráje

Délka trasy: cca 58 km

Průběh trasy:

Jičín – Sobotka - Vesec u Sobotky - Svijany – Turnov - Jičín

Popis trasy:

Města Jičín a Turnov bývají často nazývány branami Českého ráje, a proto navštívíme je, ale i řadu dalších zajímavých míst. Cestu začneme v Jičíně na Valdštejnském náměstí, kde si můžeme prohlédnout Jičín a okolí z výšky. Vystoupáme po 156 schodech na ochoz Valdické brány. Poté se z Valdštejnského náměstí vydáme po Nerudově ulici, přes Holínské předměstí, napojíme se na silnici I. třídy číslo 16 a pokračujeme směrem na Sobotku, od Jičína vzdálenou 13,5 km. Po necelých 12 km cesty odbočíme na Staňkovu Lhotu a přes ni přijedeme do Sobotky. V Sobotce si prohlédneme dochovaná stavení místní lidové architektury, k nejvýznamnějším patří Šolcův statek s umístěnou galerií. Ze Sobotky pokračujeme asi do 2 km vzdáleného Vesce u Sobotky prohlášeného vesnickou památkovou rezervací. Zachoval se zde soubor osmnácti většinou

roubených staveb. Po prohlídce Vesce pojedeme do Svijan po silnici III. třídy číslo 27931 směrem na Podkost. Cesta vede stále rovně, až na silnici II. třídy číslo 279, po ní jedeme přes Žďár a Břehy, na odbočce zahneme na Svijany. Svijany jsou od Vesce u Sobotky vzdáleny 13,7 km. Ve Svijanech navštívíme místní pivovar, kde nově od měsíce října budou probíhat prohlídky s možností ochutnávky piva. Ze Svijan vyjedeme přes Příšovice do 7,5 km vzdáleného Turnova na náměstí Českého ráje, kde shlédneme významnou radnici a kašnu. V Turnově se naskytne možnost projít i další památky - různé kostely, židovskou čtvrť či kulturní památku Pacltovu sklářskou huť ve Skálově ulici (navazuje na náměstí Českého ráje) a v Pacltově sklářské huti se občerstvit v místní vinotéce. Po návštěvě Turnova se napojíme na silnici I. třídy 35 a po ní dojedeme do výchozího bodu naší trasy do Jičína, cesta z Turnova do Jičína je dlouhá asi 21 km.

Zajímavosti na trase:

JIČÍN

Valdická brána (hlavní cíl trasy)

Obr. 58 (Zdroj: Švehlová 2010)

Podle Mencla (1940) vznikla Valdická třípatrová brána s průjezdem v letech 1568 – 1578. Brána byla stavěna jako součást opevnění a dnes slouží jako vyhlídková věž.

Jičínský zámek

Obr. 59 (Zdroj: Švehlová 2010)

Podle Mencla (1940) byla původně renesanční budova zámku upravována a přestavována do současné podoby v klasicistním stylu. Žil v ní Albrecht z Valdštejna, ale jeho původní majitelé byli Smiřičtí. Dnes v zámku sídlí muzeum a základní umělecká škola.

SOBOTKA

Šolcův statek (hlavní cíl trasy)

Obr. 60 (Zdroj: www.cesky-raj.info)

výstavy.

V Sobotce se zachovalo velké množství staveb lidové architektury, k jedné z nich patří Šolcův statek. Podle <http://www.solcuvstatek.cz> vystavěl Šolcův statek roku 1811 Josef Šolc. Spolu se svým synem tak položil základy rozlehlému hospodářství. Ve statku se pořádají

VESEC U SOBOTKY

Vesnická památková rezervace (hlavní cíl trasy)

Obr. 61 (Zdroj: www.cesky-raj.info)

a jeho stavení patří k nejzachovalejším na Sobotecku.

Podle Davida a Soukupa (2000) byl Vesec u Sobotky v roce 1995 vyhlášen vesnickou památkovou rezervací. Dnešní zástavba okrouhlicového typu vznikla z původní slovanské. Vyskytují se zde malé a střední zemědělské usedlosti, nejstarší z 18. století. Vesec

SVIJANY

Svijanský pivovar (hlavní cíl trasy)

Obr. 62 (Zdroj: Beran a Valchářová 2007)

Podle Berana a Valchářové (2007) se první zmínka o svijanském pivovaru datuje do roku 1564. V roce 1912 pivovar koupil sládek Antonín Kratochvíle, on s celou rodinou pivovar zmodernizovali. V dnešní době se pivo a pivovar Svijany stává nejsilnější značkou na Liberecku a Jablonecku, obliba svijanského piva stoupá i v jiných částech republiky, dokonce i za hranicemi.

TURNOV

Náměstí Českého ráje, radnice, kašna (hlavní cíl trasy)

Obr. 63 (www.cesky-raj.info)

Podle www.cesky-raj.info se renesanční radnice z let 1526 – 1527 stala významnou stavbou na náměstí Českého ráje, dnes zde sídlí Městský úřad. Na náměstí stojí také kopie kašny z 19. století, původní byla zbourána v roce 1953.

Pacltova sklářská huť

Obr. 64 (Zdroj: Beran a Valchářové (2007))

Jednou z důležitých staveb Turnova je kulturní památka Pacltova sklářská huť vystavěná vedle Střední uměleckoprůmyslové školy. Podle Berana a Valchářové (2007) ji postavili koncem 18. století a sloužila k pálení skelné kompozice, dnes v ní majitelé provozují vinotéku.

7 ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo vytvořit přehled a hodnocení opomíjených památek Českého ráje, které patří k důležitým dokladům historického vývoje, vývoje společnosti a životního stylu od nejstarších dob do současnosti. Celý text je rozdělen do několika kapitol, úvodní dokumentuje základní informace o poloze, rozloze, geologii, podnebí, historii Českého ráje. V dalších částech se problematika rozebírá tak, aby poskytla čtenáři srozumitelný výčet staveb rozdělený do konkrétních kapitol - technické památky, lidová architektura, moderní architektura. Dané památky jsou detailně popsány, došlo k charakterizování jejich stavu a využití. V poslední části se nabízí čtenářům turistické trasy s prohlídkou popisovaných objektů. Rozsah díla se zaměřil pouze na některé objekty, neboť ucelený přehled není z hlediska velkého množství staveb možný.

V této práci se vyhodnotilo mnoho údajů zjištěných vlastním terénním průzkumem a fotodokumentací, prostudováním odborné literatury, internetu, z archivu v Semilech, Jičíně, z Národního památkového ústavu v Liberci a z konzultací s odborníky. Ke konečnému písemnému vypracování byl použit program Microsoft Word a při tvorbě map program ArcGIS 9.3.

Informace v textu jsou koncipovány tak, aby mohly být využity pro potřeby cestovního ruchu a zvýšily zájem turistů o méně známé, nicméně architektonicky zajímavé památky. Některé z památek se totiž řadí k raritám v naší republice a některé dokonce patří mezi ojedinělé v celé Evropě. Dále mají uvedené informace zvýšit zájem o ochranu vzácných objektů u památkářů, a upozornit na fakt, že se všem stavbám nevěnuje stejná pozornost. Některé památky zůstávají zcela nepovšimnuty, neudržují se, chátrají, pomalu zanikají. Závěr bakalářské práce je výzvou k záchraně opomíjených historických památek pro další generace.

Seznam literatury

- BERAN, L., VALCHÁŘOVÁ, V. (eds.) a kol. (2007): *Industriál Libereckého kraje*, ČVUT, Praha, 281 s.
- BERAN, P. (2002): *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. II. díl.* Libri, Praha, 597 s.
- CULEK, M. a kol. (2005): *Biogeografické členění České republiky. II. díl.* AOPK ČR, Praha, 589 s.
- DAVID, P. (1993): *Český ráj - Turnovsko*, S & D, Praha, 123 s.
- DAVID, P. (1999): *Český ráj - Jičínsko*, S & D, Praha, 133 s.
- DAVID, P., SOUKUP, V. (2000): *555 památek lidové architektury*. Kartografie, Praha, 184 s.
- DAVID, P., SOUKUP, V. (2003): *Český ráj*, S & D, Praha, 189 s.
- DEMEK, J., MACKOVČIN, P. (eds.) a kol. (2006): *Zeměpisný lexikon ČR: Hory a nížiny*. AOPK ČR, Brno, 582 s.
- HALÍK, P. (ed.) a kol. (2007): *Slavné vily Libereckého kraje*. Praha, 171 s.
- HLUŠIČKOVÁ, H. (ed.) a kol. (2003): *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. III. díl.* Libri, Praha, 617 s.
- JAKL, M. (ed.) a kol. (2004): *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*. Městské knihy, Žehušice, 263 s.
- JOSEF, D. (1984): *Naše mosty historické a současné*. Nakladatelství dopravy a spojů, Praha, 226 s.
- JOSEF, D. (1999): *Encyklopedie mostů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Libri, Praha, 471 s.
- KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008): *Kulturní památky Semilska*, Semily, 116 s.
- KLEMPERA, J. (2003): *Vodní mlýny v Čechách VI.*, Libri, Praha, 251 s.
- KLEMPERA, J. (2003): *Vodní mlýny v Čechách VII.*, Libri, Praha, 179 s.
- KŇAP, J., TŮMA, J. (2007): *Zlatá stezka Českého ráje: putování po přírodních krásách a historických zajímavostech*. Karpana, Praha, 158 s.
- KOLEKTIV (1961): *Podnebí ČSSR - Tabulky*. Hydrometeorologický ústav, Praha, 379 s.

- KOLEKTIV (1970): *Hydrologické poměry Československé socialistické republiky. III. díl.* Hydrometeorologický ústav, Praha, 305 s.
- KOLEKTIV (1998): *Český ráj.* Kartografie: S&D, Praha, 95 s.
- KOLEKTIV (2004): *Český ráj: lidová architektura.* Město Turnov, Turnov, 12 s.
- KUČA, K. (1995): *České, moravské a slezské zvonice.* Libri, Praha, 302 s.
- LUKÁŠ, L. (1959): *Dřevěné zvonice na Semilsku.* Semily.
- MARŠÁKOVÁ, M., WAGNER, J. (1957): *Český ráj: Přírodní rezervace a kulturní památky.* Sportovní a turistické nakl., Praha, 58 s.
- MENCL, J. (1940): *Historická topografie města Jičín. Část I.* Jičín.
- Millennium Ecosystem Assessment (2005): *Ecosystems and Human Well-being: Biodiversity Synthesis.* World Resources Institute, Washington, DC.
- MRKÁČEK, Z. (1998): *Příroda v Českém ráji.* RA, Turnov, 103 s.
- NOUZA, J. (1999): *Rozhledny Čech, Moravy a Slezska.* Nakladatelství 555, Liberec, 159 s.
- NPÚ ÚOP v Liberci, Sb. operativních průzkumů a dokumentace, Kristýna Brožová, Alainova věž, 2008.
- NPÚ ÚOP v Liberci, Sb. plánové dokumentace, Jiří Šádek, Rekonstrukce domu čp. 102 v Semilech, 2004.
- NPÚ ÚOP v Liberci, Sb. plánové dokumentace, Jiří Technik, Holanův statek, 1988.
- NPÚ ÚOP v Liberci, Sb. plánové dokumentace, Petr Dostál, Dolánky u Turnova čp. 12, 2003.
- NPÚ ÚOP v Liberci, Sb. plánové dokumentace, Petr Dostál, Železný Brod čp. 57, 1985.
- NPÚ ÚOP v Liberci, Sb. plánové dokumentace, Skanzen Boučkův statek, 1999.
- NPÚ ÚOP v Liberci, Sbírka SHP a odborných studií, Obytné stavení čp. 4, Úpravy budovy čp. 2 v Libštátě.
- ROUBALOVÁ, M. (2005): *Malá vodní elektrárna Spálov,* Semily, 20 s.
- RŮŽIČKA, J., JORDÁKOVÁ, J. (2005): *Český ráj. Kouzelná krajina skalních měst.* Levné knihy KMa, Praha, 232 s.

- SCHEYBALOVÁ, J., KARPAŠ, R. (2007): *Český ráj na starých diapozitivech*. Nakladatelství RK, Liberec, 154 s.
- STRÍDA, M., NOVÁKOVÁ, M. (2002): *Průvodce po České republice. Český ráj*. Olympia, Praha, 128 s.
- ŠALDA, F. (1956): *Český ráj. III. díl, Maloskalsko, Železnobrodsko, Semilsko*. STN, Praha, 123 s.
- ŠTĚPÁN, L., KŘIVANOVÁ, M. (2000): *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*. Argo, Praha, 307 s.
- ŠTĚPÁN, L., URBÁNEK, R., KLIMEŠOVÁ, H. (2008): *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II*. Argo, Praha, 316 s.
- TUREK, J. (2007): *Český ráj: 31 tipů, kam na výlet*. Grada, Praha, 119 s.
- ULRICH, P. (ed.) a kol. (2007): *Slavné vily Královehradeckého kraje*. Foibos, Praha, 180 s.
- VLČEK, V a kol. (1984): *Zeměpisný lexikon ČSR – Vodní toky a nádrže*. Academia, Praha, 316 s.
- VOTAVOVÁ, J. (1988): *Boučkův statek – ze starých letopisů*. MNV Malá Skála, Malá Skála, 38 s.
- WALDHAUSER, J. (2006): *Český ráj očima archeologie: 300 tajemných míst a jejich příběhy*. Knihy 555, Liberec, 215 s.
- ZIEGLER, V. (1999): *Geologické vycházky po Českém ráji a okolí*. Karolinum, Praha, 89 s.

Mapy

- *Chráněná krajinná oblast Český ráj*, turistická mapa 1 : 50 000, Mělník: ROSY, 2005.
- *Chráněná území přírody*. 1 : 515 000, Zlín: SHOCart, AOPK ČR, 1999.
- QUITT, E.: *Klimatické oblasti ČSR*. 1 : 500 000, Brno: GgÚ ČSAV, 1971.

Internetové zdroje

- *Český ráj* [online]. 2000 [cit. 2010-03-12]. Dostupné na WWW: <www.cesky-raj.info>.

- *CHKO Český ráj* [online]. 2005 [cit. 2010-03-08]. Dostupné na WWW: www.ceskyraj.ochranaprirody.cz.
- *Mapy ČR* [online]. 2005 [cit. 2010-02-23]. Dostupné na WWW: www.mapy.cz.
- *Město Semily* [online]. 2010 [cit. 2010-04-03]. Dostupné na WWW: www.semily.cz/cz/obcan/mesto-semily/z-historie-mesta/pamatky-mesta/.
- *Novopacké pivo* [online]. 2006 [cit. 2010-02-17]. Dostupné na WWW: www.novopackepivo.cz.
- *Občanské sdružení, Přátelé Šolcova statku* [online]. 2007 [cit. 2010-02-13]. Dostupné na WWW: <http://www.solcuvstatek.cz/>.
- *Pivovar Rohozec* [online]. 2008 [cit. 2010-02-25]. Dostupné na WWW: www.pivorohozec.cz/historie.html.
- *Pivovar Svijany* [online]. 2007 [cit. 2010-02-02]. Dostupné na WWW: www.pivovarsvijany.cz/czhist.aspx.
- *Portál veřejné správy České republiky* [online]. 2005 [cit. 2010-02-25]. Dostupné na WWW: <http://geoportal.cenia.cz>.
- *Registr stavebních děl – ČVUT v Praze* [online]. 2009 [cit. 2010-02-21]. Dostupné na WWW: <https://registr.cvut.cz/rsd/index.php>.
- *Rozhledny ČR* [online]. 2003 [cit. 2010-03-11]. Dostupné na WWW: <http://rozhledny.webzdarma.cz/mirova.htm>.
- *Společenství sběratelů pivety* [online]. 2001 [cit. 2010-02-22]. Dostupné na WWW: <http://www.pivety.com/LomnicenPopelkou.htm>.
- *World Heritage* [online]. 1992 [cit. 2010-04-02]. Dostupné na WWW: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/1511/>.

Seznam obrázků:

Obr. 1: Turistické regiony České republiky	14
Obr. 2: Hranice Turistického regionu Český ráj	15
Obr. 3: Geologická mapa Českého ráje	17
Obr. 4: Suché skály	18
Obr. 5: Komárovský rybník	20
Obr. 6: Hranice Českého ráje	23
Obr. 7: Rozhledny v Českém ráji	25
Obr. 8: Kozákov	26
Obr. 9: Dubecko	26
Obr. 10: Valdická brána	27
Obr. 11: Tábor	28
Obr. 12: Mosty v Českém ráji	30
Obr. 13: Dřevěný věšadlový most přes Jizeru	31
Obr. 14: Most v Peřimově	31
Obr. 15: Silniční most v Libštátě	33
Obr. 16: Mlýny v Českém ráji	35
Obr. 17: Roztocký mlýn	35
Obr. 18: Mlýn v Košťálově	37
Obr. 19: Hydroelektrárna v Podspálově	38
Obr. 20: Turbína hydroelektrárny	39
Obr. 21: Lidová architektura v Českém ráji	42
Obr. 22: Dlaskův statek	42
Obr. 23: Boučkův statek	43
Obr. 24: Karlov	46
Obr. 25: Krumžovsko	46
Obr. 26: Bělišť	47
Obr. 27: Chalupa v Libštátě	48
Obr. 28: Obrácené zvony	49
Obr. 29: Škodějov	50
Obr. 30: Zvonice v Lomnici nad Popelkou	50
Obr. 31: Zvonice v Železném Brodě	51

Obr. 32: Vyskeř	51
Obr. 33: Šimáková vila	53
Obr. 34: Řezníčková vila na Hrubé Skále	54
Obr. 35: Textilní továrny v Českém ráji	55
Obr. 36: Továrna v Železném Brodě	57
Obr. 37: Lomnický pivovar dříve	59
Obr. 38: Lomnický pivovar dnes	59
Obr. 39: Podél Jizery za krásami lidové architektury	61
Obr. 40: Roubenky v Jílovecké ulici	62
Obr. 41: Rodný dům Ivana Olbrachta	62
Obr. 42: Riegrův mlýn	62
Obr. 43: Riegrova stezka	63
Obr. 44: Hydroelektrárna v Podspálově	63
Obr. 45: Poznávací okruh Trávníky	63
Obr. 46: Mapa poznávacího okruhu Trávníky	63
Obr. 47: Boučkův statek	64
Obr. 48: Dlaskův statek	64
Obr. 49: Český ráj z výšky (ze sedla kola a z rozhleden)	65
Obr. 50: Skokanské můstky	66
Obr. 51: Rozhledna Tábor - Tichánkova	66
Obr. 52: Alainova věž	66
Obr. 53: Karlov	67
Obr. 54: Muzeum v Lomnici nad Popelkou	67
Obr. 55: Zvonice v Rovensku pod Troskami	67
Obr. 56: Kostel sv. Václava	67
Obr. 57: Autem branami Českého ráje	68
Obr. 58: Valdická brána	69
Obr. 59: Jičínský zámek	69
Obr. 60: Šolcův statek	70
Obr. 61: Vesec u Sobotky	70
Obr. 62: Svijanský pivovar	70
Obr. 63: Náměstí Českého ráje, radnice, kašna	71
Obr. 64: Pacltova sklářská huť	71

Seznam tabulek:

Tab. 1: Geomorfologické jednotky Českého ráje	18
Tab. 2: Ohrožené a zbořené stavby průmyslové architektury v Českém ráji	56
Tab. 3: Pivovary v turistickém regionu Český ráj.....	57